

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA ILMIY TADQIQOTLAR: DAVRIY ANJUMANLAR

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

Mening dunyom befarqlik
ummonida suzib yuruvchi
kichik og'riq oroli!

ZIGMUND FREYD
(1856-1939)

2022

MAY
№40

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.l, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.taqiqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
1-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-1**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-1**

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 40-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 май 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 48 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиши ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишлиланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илгор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохода Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Ёшлар ишлари агентлиги хузуридаги ёшлар муаммоларини ўрганиш ва истиқболли кадрларни тайёрлаш институти)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманганд мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманганд мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаҳхоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулdir.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ХУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

1. Kodirjonov Abbosbek Murodovich

THE COMMON ORDER FOR RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN JUDGEMENTS AND ARBITRAL AWARDS WITH DUE CONSIDERATION OF THE STATE ECONOMIC COURT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 7

2. Kodirjonov Abbosbek Murodovich

LEGAL REGULATION OF RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN JUDGEMENTS AND AWARDS OF ARBITRAL TRIBUNALS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 11

3. Opayev Asan Aymanovich

CHARACTERISTICS OF MONEY TRANSACTION
IN CIVIL LEGAL RELATIONS 14

4. Nabixonova Jamila Avazxonovna

HUQUQIY MADANIYAT VA HUQUQIY ONGNI YUKLSALTIRISH DAVLATNING MUHIM YO'NALISHI 17

5. Abdiraximov Behruz Ozatboyevich

YOSHLAR ONGIGA JAHLATGA QARSHI MA'RIFAT TUYG'ULARINI SINGDIRISH 19

6. Otobolayev Dostonbek Mahmudjon o'g'li

SPORT TASHKILOTLARINING JAMOAT BIRLASHMALARI SIFATIDAGI ROLI VA O'RNNINI YORITISH BILAN BOG'LIQ MUNOSABATLAR 21

7. Мусабоев Жаҳонгир Собирович

НИЗОЛАРНИ СУДГАЧА ҲАЛ ЭТИШ ТАДИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ ХУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ ШАКЛИ СИФАТИДА 24

8. Jo'rayev Diyorbek Dilmurod o'g'li

YOSHLAR O'RTASIDA JNOYATCHILIKNI OLDINI OLISH 26

9. Айтмуратов Ринат Бахытович

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ҲУҚУҚИЙ ТИЗИМИ ШАКЛЛАНИШИНинг ТАРИХИ
БОСҚТЧЛАРИ 28

10. Қушбоқов Шоҳруҳ Ҳасан ўғли, Зикиров Собиржон

ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ МУАССАСАЛАРИНИНГ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ
МАҚОМИНИ ШАКИЛЛАНИШ ТАРИХИ 32

11. Қушбоқов Шоҳруҳ Ҳасан ўғли, Орзиқулова Севара Нормамат қизи

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ОЗОДЛИКНИ ЧЕКЛАШ ЖАЗОСИНИ ҚЎЛЛАШ
ЗАРУРАТИ 35

12. Қушбоқов Шоҳруҳ Ҳасан ўғли, Шодиёр Боҳодиров

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ПРОБАЦИЯ ХИЗМАТИНИНГ ФАОЛИЯТИНИНГ
ҮРНИ 38

13. Қушбоқов Шоҳруҳ Ҳасан ўғли, Ахрор Авазов

ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ МУАССАСАЛАРИНИНГ МАҲКУМЛАРНИ ОЗОДЛИККА
ТАЙЁРЛАШДАГИ ҮРНИ 40

14. Қушбоқов Шоҳруҳ Ҳасан ўғли, Норматов Дониёр

ПРОБАЦИЯ ХИЗМАТИ НАЗОРАТИДАГИ ОСТИДАГИ ШАХСЛАРНИ ЖИНОЯТЛАР-
НИ ОЛДИНИ ОЛИШ ПРОФИЛАКТИК ТАДБИRLАРНИ ҮРНИ 42

15. Қушбоқов Шоҳруҳ Ҳасан ўғли, Убайдуллаев Жасурбек Мансур ўғли

МАЖБУРИЙ ЖАМОАТ ИШЛАРИНИ ҚЎЛЛАШДА ИЛГОР ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА
ТАХЛИЛИ 44

16. Samandarova Munojat Qahramon qizi, Yuldasheva Hilola Xamid qizi

O'QUVCHILARGA HUQUQ TARBIYASI BERISHDA TA'LIM (DARS) JARAYONIDA
USULLARI 46

ХУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

THE COMMON ORDER FOR RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN JUDGEMENTS AND ARBITRAL AWARDS WITH DUE CONSIDERATION OF THE STATE ECONOMIC COURT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Kodirjonov Abbasbek Murodovich,
Master's student, University of
World Economy and Diplomacy
Phone number: +998990407000
abbos_k@icloud.com

Annotation: The main objectives of the given article are to analyse both law and peculiarities of the system itself in regulating the institution of recognition and enforcement of foreign judgements of courts and awards of arbitral tribunals on the territory of the Republic of Uzbekistan. In order to attain the given objectives, the article will cover the analysis of the legal nature of recognition and enforcement of foreign judgements of courts and awards of arbitral tribunals on the territory of the Republic of Uzbekistan; determination of legal conditions for recognition and enforcement of foreign judgements of courts and awards of arbitral tribunals on the territory of the Republic of Uzbekistan.

Key words: The institution of recognition and enforcement of foreign judgements, the Code of Economic Procedure of the Republic of Uzbekistan, the Kiev Agreement, the United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, the Economic Courts of Uzbekistan.

Nowadays, the current policy of Uzbekistan is being directed towards massive reforms, liberalization of economy as well as investments and international cooperation as a whole. In this regard, both globalization and growth in status and position of Uzbekistan on the regional and international arena requires further development and amelioration of law cooperative mechanisms and acquisition of the principle of reciprocity in providing legal assistance.¹

The given article will analyse the common order for recognition and enforcement of foreign judgements and arbitral awards along as well the practice of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan.

As far as the analysis of the given article considers recognition and enforcement of foreign judgements arising out of economic disputes only, an application for recognition and enforcement of a foreign judgement of a court or an award of international arbitration is submitted to the Economic Court “*at the place of residence of the debtor; at the location of the debtor, if neither of them is known, the application is submitted at the place of registration of the debtor*”.

With Accordance of Article 250 of Code of Economic Procedure of the Republic of Uzbekistan, the application must contain:

- “the name of the economic court to which the application is submitted;
- the name and location of the foreign court or arbitral tribunal and its composition;
- names (last name, first name, patronymic) of the persons participating in the case, their location (postal address) or place of residence;
- information on the judgement of a foreign court or an award of arbitration, on recognition and enforcement of which the applicant requests;
- the applicant’s request for recognition and enforcement of the judgement foreign court or the award of arbitration;

1 Decree of the President of the Republic of Uzbekistan “On measures to radically improve the structure and increase the efficiency of the judicial system of the Republic of Uzbekistan” dated February 21, 2017, No. UP-4966

- *list of attached documents*”.¹

Further, according to Article 251 of the Code of Economic Procedure of the Republic of Uzbekistan, the documents represented beneath must also be attached to the application:

- a judgement of a foreign court, the recognition and enforcement of which is requested by the applicant, or a copy thereof, certified by the competent authority of a foreign State or the Republic of Uzbekistan
- an official document confirming that the judgement has entered into force, if this is not inferred from the text of the judgement itself;
- a document on the partial recognition of the decision, if it was previously recognised on the territory of the relevant foreign State.²

The application shall also contain a document from which it is inferred that the party against whom judgement has been rendered and which did not participate in the proceedings, was timely and in due manner notified of the time and place of the case as well as a document confirming the transferring a copy of the application for recognition and enforcement of a foreign judgement of foreign court to the debtor.

The term during which the applicant's compliance with the requirements of the document attached to the application is reviewed by the Competent Economic Court lasts from 5 to 10 days.

If the application is filled with in compliance with the documents mentioned above, the Competent Economic Court returns such an application to the applicant or his representative within 5 days after issuing a court ruling.³

As Article 368 of the Code of Economic Procedure of the Republic of Uzbekistan provides, the term during which, the application is considered at the court session is one moth but shall not exceed six months.

As for the term, during which the Court's ruling enters into force, it is 10 days. In this case the Court issues an enforcement order. However, if the court dismisses the application, the applicant is entitled to appeal the court's judgement during one month by means of filling an appeal and 6 months by means of filling a cassation appeal.⁴

An enforcement order can be provided to the bureau of enforcement is three years by hand, email or in an electronic copy. Hereto, the order is sent to the bureau along with an application signed by the applicant himself, or his representative. In this case, there must be the application of a properly executed power of attorney.

As for initiation of enforcement proceedings, a degree for initiation of enforcement case is issued. Then, the place of residence, location, registration or location of his property is identified. After, notification of an enforcement order is sent to the debtor with provision to him a 5- day term which starts to expire from the date of issuing the degree.

Further, a collection order is transferred to the servicing Bank of a debtor. Then, the monitoring for the accounts of the debtor is set on. Once the accounts are detected, they are seized after the application for the recovery of the debtor's property is filled. If no property is identified, then enforcement proceedings are terminated.⁵

Having discussed the order for recognition and enforcement of arbitral tribunals itself, it is worth analysing the practical approach adopted in this regard by the Supreme Economic Court of the Republic of Uzbekistan.

The Economic Court of the Minsk Region (dated 14.08.2018 No. in case No. 17-13/2018) rendered the judgement in favour of Avtopromsnab-spedition LLC (hereinafter referred to as the Applicant), based upon which, from the PRE ORGANIC SOLUTIONS (hereinafter the Debtor): USD 8,209, including the principal debt in the amount of USD 4,400, fines in the amount of 2,409 US dollars, a fine in the amount of 1,400 US dollars, and a state fee in the amount of 815.52 Belarusian rubles were to be recovered. After the decision entered into the force on 05.09.2018, the

1 the Code of Economic Procedure of the Republic of Uzbekistan 2018

2 Ibid

3 Ibid

4 Ibid

5 Irina Obuxova, ‘Recognition and Enforcement of Foreign Judgments of Courts and Awards of Arbitration’, GRATA International UZBEKISTAN, 2020

Court order was issued.¹

However, as the decision was not voluntarily executed by the Debtor, the Applicant filed an application for recognition and enforcement of the decision of the Economic Court of the Minsk Region dated 14.08.2018. in case No. 17-13/2018 to the Economic Court of the Samarkand Region. The Court issued the ruling in favour of the Applicant, where the Debtor not being satisfied by such a ruling, filed an appeal to the Appellate Court.

Having heard the arguments of the representative of the debtor and the opinion of the assistant prosecutor as well as thoroughly studied the fact and of the case and materials presented, the Appellate Court found the appeal unsatisfactory and denied it by upholding the Court Ruling of the the Economic Court of the Samarkand Region.

The Court reasoned its decision as follows:

With Accordance of paragraph 1 and 2 of Article 248 of the EPC, foreign judgments of courts and arbitral awards of arbitrations adopted by them with regard to disputes and other cases arising out of the implementation of economic activities, were recognised and enforced by Competent Economic Courts of the Republic of Uzbekistan providing that recognition and enforcement of such decisions are provided for by relevant international treaties and legislation of the Republic of Uzbekistan.

As the Court did not find any of the conditions provided for refusal in recognition and enforcement of foreign judgements enshrined in Article 255 of the EPC, it concluded that the decision of the First Instance Court was correct.

One of the arguments of the Debtor was that the Court ruling lacked reference to an international Treaty based upon which the judgement of a foreign court was recognized and enforced in the Republic of Uzbekistan. In response, the Applicant objected to the argument of the Debtor by standing that even lack reference to an international Treaty did not invalidate the Court Ruling of the First Instance Court on recognition and enforcement of the judgement at issue since its absence in ruling did not mean its factual absence. Moreover, the Applicant mentioned the Convention Legal Assistance and Legal Relations under in Civil, Family and Criminal Matters (Minsk, January 22, 1993) (hereinafter referred to as the Minsk Convention) which, in its opinion acted as an international treaty providing recognition and enforcement of the judgement at issue.

However, the Court, although it dismissed the appeal, found arguments of the applicant regarding the Minsk Convention) acting as an international Treaty providing recognition and enforcement of the judgement at issue irrelevant a the dispute arose between the parties emanated from entrepreneurial and other economic activities regulated by the Kiev Agreement Article 7 instead, whereas the Minsk convention covered only civil disputes. On the premise of the given Article, “*the member states of the Commonwealth of Independent States mutually recognize and execute decisions of competent courts that have entered into legal force. Decisions issued by the competent courts of one member state of the Commonwealth of Independent States shall be enforceable on the territory of other member states of the Commonwealth of Independent States*”.²

As for the Debtor’s arguments in relation to violations of the requirements for the form and content of the application stipulated by Articles 250 and 256 of the EPC, as the given case was considered by an international court, namely the Economic Court of the Minsk Region, rather than arbitration, Article 256 was not applicable, whereas the given application met all the required prescribed by Article 250.³

By and Large, membership to the international treaty such **the Kiev Agreement** or any bilateral Treaty of a State in which the judgement was made plays an essential role as an interested party seeking recognition and enforcement of such a foreign judgement will be likely to achieve the expected result. Otherwise, the procedure for recognition and enforcement will become more complicated as the practice shows.

However, it does not matter that in absence of either the **Kiev Agreement** or bilateral treaty on provision of legal assistance with any foreign State, a foreign judgement will not be recognised by Competent Economic Courts of Uzbekistan. Interpreting provisions of legislation of the Republic

1 Case No. 17- 13/2018

2 Agreement on the procedure for resolving disputes related to the implementation of economic activities 1992

3 Ibid

of Uzbekistan, it can be deduced that, the principle of reciprocity will be apply in this case.¹

As it is justified by foreign State practice, when the Courts of each State require evidence of reciprocity as to determine the fact of enforcement of their judgements by the Courts of another State, then in such case, there will never be an agreement regarding the rules, position and principle according to which their judgements will be enforced in light of reciprocity.²

That is why, a foreign judgement of a court or an arbitral award of arbitration to be enforced in one State, the competent courts of another must recognise such a judgement. The problem arises as due to absence of the **Kiev Agreement** or bilateral treaties between them as well as the fact that the judgement simultaneously applied both in the State where it was made and the State where recognition and enforcement are sought. Because of such absence, the court of the former has never co-operated with the court of the latter. Consequently, based upon such a principle, a judgement will not be recognised and enforced until each of these States decides on derogating from the principle.³

Referring to the example shown already, it can be concluded that, reciprocity as a principle for recognition and enforcement of foreign judgements is quite equivocal in sense of application and implication. What is more, the application of this principle to be effective in practice, either of the States at issue should comprehend the practice of each other on recognition and enforcement of foreign judgements or arbitrary awards. However, how they are able to do it, being deprived of access to the archive of judicial acts of each other. In this regard, even if such information is requested, it is not likely to be provided.

References

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan “On measures to radically improve the structure and increase the efficiency of the judicial system of the Republic of Uzbekistan” dated February 21, 2017, No. UP-4966
2. The Code of Economic Procedure of the Republic of Uzbekistan
3. Irina Obuxova, ‘Recognition and Enforcement of Foreign Judgments of Courts and Awards of Arbitration’, GRATA International UZBEKISTAN, 2020
4. Case No. 17- 13/2018
5. Agreement on the procedure for resolving disputes related to the implementation of economic activities 1992
6. Neshataeva T.N. International private law and international civil procedure. M.: Statute, 2003. 610p.
7. Eliseev N.G. ‘The principle of international courtesy as a prerequisite for the enforcement of foreign judgments’ // Laws of Russia. 2006. No. 7
8. Akimbekova S.A. Recognition and enforcement of decisions of foreign courts in the Republic of Kazakhstan. Dissertation for the scientific degree of Doctor of Law. Bishkek 2012

1 Neshataeva T.N. International private law and international civil procedure. - M.: Statute, 2003. 610p.

2 Eliseev N.G. ‘The principle of international courtesy as a prerequisite for the enforcement of foreign judgments’ // Laws of Russia. 2006. No. 7

3 Akimbekova S.A. Recognition and enforcement of decisions of foreign courts in the Republic of Kazakhstan. Dissertation for the scientific degree of Doctor of Law. Bishkek 2012

LEGAL REGULATION OF RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN JUDGEMENTS AND AWARDS OF ARBITRAL TRIBUNALS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Kodirjonov Abbasbek Murodovich,
Master's student, University of
World Economy and Diplomacy
Phone number: +998990407000
abbos_k@icloud.com

Annotation: The main objectives of the given article are to analyse both law and peculiarities of the system itself in regulating the institution of recognition and enforcement of foreign judgements of courts and awards of arbitral tribunals on the territory of the Republic of Uzbekistan. In order to attain the given objectives, the article will cover the analysis of the legal nature of recognition and enforcement of foreign judgements of courts and awards of arbitral tribunals on the territory of the Republic of Uzbekistan; determination of legal conditions for recognition and enforcement of foreign judgements of courts and awards of arbitral tribunals on the territory of the Republic of Uzbekistan.

Key words: The institution of recognition and enforcement of foreign judgements, the Kiev Agreement, the United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, the Economic Courts of Uzbekistan.

Nowadays, the current policy of Uzbekistan is being directed towards massive reforms, liberalization of economy as well as investments and international cooperation as a whole. In this regard, both globalization and growth in status and position of Uzbekistan on the regional and international arena requires further development and amelioration of law cooperative mechanisms and acquisition of the principle of reciprocity in providing legal assistance.¹

Hence, in the light of the above stated, one of the most prioritized aims towards development of and amelioration of lawful cooperative mechanisms and acquisition of the principle of reciprocity in providing legal assistance is to be the institution of recognition and enforcement of foreign judgements of courts along with awards of arbitral tribunals on the territory of the Republic of Uzbekistan. In order for the given target to be achieved, both domestic law system of Uzbekistan must be enhanced and international law regulating recognition and enforcement of not only foreign judgements of courts, but also arbitral awards of tribunals must be implemented.

Generally speaking, the international treaty acts a legal instrument in the sphere of recognition and enforcement of foreign judgements. The treaty signed with one or more states or international organisations expresses their equal and voluntary agreement with regard to fulfilment of their rights and obligations in the sphere of international relations.²

As far as the institution of recognition and enforcement of foreign judgements by Economic Courts of Uzbekistan is concerned, Agreement on the procedure for resolving disputes related to the implementation of economic activities (hereinafter referred as “the Kiev Agreement”) regulates the given institution, namely issues of resolving cases which arise from contractual relations between business entities.³ The given Agreement is believed to establish simplification in procedure for recognition and enforcement of foreign judgements by Economic Courts of the Republic of Uzbekistan. The given procedure can be initiated at the request of an interested party along with an investigation of possible objections of the debtor.

As the given Agreement regulates recognition and enforcement of foreign judgements by Economic Courts of Uzbekistan, the judgements mainly concern economic disputes.

The statement can be proved as follows:

The subject matter of the given agreement refers to regulation of economic activity of business entities only. Both Article 1 and 3 of the Agreement regulate the procedure for recognition and enforcement of foreign judgements.

1 Decree of the President of the Republic of Uzbekistan “On measures to radically improve the structure and increase the efficiency of the judicial system of the Republic of Uzbekistan” dated February 21, 2017, No. UP-4966

2 Law of the Republic of Uzbekistan “On International Treaties” dated December 22, 1995, No. 172-I

3 Agreement on the procedure for resolving disputes related to the implementation of economic activities 1992

According to Article 1 of the Agreement, this Agreement regulates the issues of resolving cases arising from contractual relations between business entities, their relations with state and other bodies, as well as the execution of decisions on them.¹

With Accordance of Article 3 of the Agreement, the economic entities of each of the Member States of the Commonwealth of Independent States enjoy on the territory of another State that is a Member of the Commonwealth of Independent States, where the legal and judicial protection of their property rights and legitimate interests, equal to the economic entities of this state.²

The economic entities of each Member State of the Commonwealth of Independent States have the right on the territory of other Member States of the Commonwealth of Independent States to freely apply to courts, arbitration (economic) courts, arbitration courts and other bodies whose competence includes the resolution of cases specified in Article 1 of this Agreement (hereinafter referred to as the competent courts), may appear in them, file petitions, file suits and carry out other procedural actions.³

As for recognition and enforcement procedure itself under the Kiev Agreement, based upon Article 8 of the Agreement, in order to enforce a foreign judgement of the court, an interested party shall apply to a bailiff with a regular application. The application shall include:

- (i) a duly certified copy of the foreign court judgement;
- (ii) an official document confirming that the court judgement entered into legal force, unless this is clear from the content of the court judgement itself;
- (iii) proof of proper serving of the other party; and
- (iv) an enforcement order from the competent state body of the state where judgement was made.⁴

The documents mentioned above shall be provided either in the language of the state where the decision is rendered or in Russian. The bailiff shall commence the enforcement procedure in accordance with Uzbek law.⁵

In case, foreign judgement was made on the territory of Latvia, Lithuania and Georgia, an interested party shall submit the given application to the court that rendered the judgement. Afterwards, the court will transfer the application to the District Economic Court of Uzbekistan where an interested party seeks enforcement.

In case with Azerbaijan, the enforcement mechanism appears to be the same, yet if an interested party is to be a resident of Uzbekistan, it is entitled to submit the application on recognition and enforcement of foreign judgement to the Regional Economic Court of Uzbekistan in which the enforcement is sought. The bilateral treaties at issue with Turkmenistan, Kyrgyzstan, Kazakhstan, and Ukraine provide an interested part with an either option. With regard to international Bilateral Treaties that Uzbekistan signed with the other States such as Bulgaria, the Czech Republic provide an option for an interested party to submit its application either to the competent Uzbek court or to the court that made the judgement, the enforcement of which is sought in Uzbekistan. However, the recognition mechanism is different with consideration of Turkey. In such a case, an interested party submits the application for recognition and enforcement to the Ministry of Justice of Uzbekistan. The application shall encompass:

“(i) a notary-certified copy of the court judgement, as well as the certificate confirming that the judgement has entered into legal force, if this is not clear from the judgement itself; the certificate confirming that the party against which the judgement was made was duly served to the court hearing and had a chance to be represented by the representative; and (iii) in relation to the arbitration awards, the duly certified translation of the arbitration agreement”.⁶ All documents under the bilateral treaty with Turkey shall be provided in Uzbek, English or French.⁷

In spite of the advantages of the Kiev Agreement and the above-mentioned bilateral treaties, the central role in regulating the institution of recognition and enforcement of foreign judgements is referred to the internal legislation such as the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the Law of the Republic of Uzbekistan on the enforcement of judicial acts and acts of other bodies as well

1 Ibid

2 Ibid

3 Ibid

4 Ibid

5 Ibid

6 See (AzizbekAkhmadjonov and Maxim Dogonkin) n.10

7 Ibid

as the Code of Economic Procedure of the Republic of Uzbekistan (EPC).

Regarding the Law of the Republic of Uzbekistan on the enforcement of judicial acts and acts of other bodies, it, peremptorily regulates the procedure of enforcement, the scope of power of foreign judicial acts, rather the issue of their enforcement. Hence, the plight arises as enforcement proceedings are separated it, and thus, are not connected with issuing of Court ruling of the Economic Court of the Republic of Uzbekistan which is competent to grant the recognition of foreign decisions. On the contrary, bailiff acts on the premise of an enforcement order, where he is not concerned with the Court issued it. Therefore, the Court proceedings do not affect enforcement proceedings and on the contrary.

Furthermore, as for law regulating the recognition and enforcement of awards of arbitral tribunals, the United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards is to be an international regulative mechanism in this regard.¹

According to paragraph 1, Article 1 of the given Convention is applicable to the recognition and enforcement of arbitral awards in one State or the other State, where an applicant seeks enforcement of the award which arises either from physical or legal dispute. The Convention shall also be applicable to awards not being treated as domestic awards in the State where an applicant seeks for their recognition and enforcement.²

Also, according to paragraph 3 of the Article, a State which it signs, ratifies or accedes to the Convention, can upon the premise of reciprocity declare that the Convention may only be applicable to recognition and application of the award made only in the territory of another Contracting State. The State is entitled to declare that the Convention will only be applicable to differences arising out of legal relationships, whether contractual or not, being treated as commercial under the domestic law of such a State.³

As for the procedure itself, based upon Article IV of the Convention, in order to acquire the recognition and enforcement mentioned above, an interested party when applying shall supply:

- (a). The duly authenticated original award or a duly certified copy thereof;
- (b). The original Agreement referred to in article II or a duly certified copy thereof⁴.

The applicant shall translate the above-mentioned documents into the language of the State, in which the award at issue is relied upon unless the award at issue is not made in an official language of such a State.⁵

After studying the legal sources for the recognition and enforcement of foreign judgements and awards of arbitral tribunals, it can be inferred that the Kiev Agreement acts as international legal mechanism for recognition and enforcement of foreign judgements. As for law governing the recognition and enforcement of awards of arbitral tribunal with regards disputes arising in the course of entrepreneurial and other economic activities, the United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards acts as a regulating mechanism.

References

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan “On measures to radically improve the structure and increase the efficiency of the judicial system of the Republic of Uzbekistan” dated February 21, 2017, No. UP-4966
2. Law of the Republic of Uzbekistan “On International Treaties” dated December 22, 1995, No. 172-I
3. Agreement on the procedure for resolving disputes related to the implementation of economic activities 1992
4. AzizbekAkhmadjonov and Maxim Dogonkin, ‘A practical cross-border insight into the enforcement of foreign judgments’, ICLG the International Comparative Legal Guide1st Edition Enforcement of Foreign Judgments 2016
5. The United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards 1959

1 the United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards 1959

2 Ibid

3 Ibid

4 Ibid

5 Ibid

CHARACTERISTICS OF MONEY TRANSACTION IN CIVIL LEGAL RELATIONS

Opayev Asan Aymanovich,

Independent researcher at

Tashkent State University of Law

Phone number: 90 315 94 88

Annotation. The article analyzes the legal nature, specificity and concept of money as an object of civil law. It is also noted that, according to Article 81 of the Civil Code (CC) of the Republic of Uzbekistan money is in the list of things, but non-cash money cannot be a thing due to its immaterial nature. But, in our opinion, once again confirms that money does not have the civil legal duality mentioned above, that cash and non-cash money, although of a different nature, perform all the functions of money.

Keywords: monetary relations, cash money, non-cash money, quasi-money, right of claim, electronic money, cryptocurrencies, banknote, coin.

Modern life cannot be imagined without monetary relations. This is especially evident in civil law relations.

According to the famous scientist D. Meyer, the objects of civil legal relations have been used as a term in opposition to the subjects – individuals and legal entities [1]. Later, the objects of civil rights began to find a broader and more precise expression. According to the legal literature, including the scientist R. Bevzenko, the object of civil legal relations is: 1) the behavior of subjects of law; 2) various material and intangible benefits, the activity aimed at their creation [2]; 3) a material or immaterial benefit to which the right of the subject is directed; 4) material or immaterial circumstances that exist in nature and in their content correspond to the dynamics of subjective rights [3]. At the same time, the legal literature provides an understanding of the object of civil rights as a means of realizing the legal interests of the subject of law [4].

There are two types of money as an object of civil rights: cash and non-cash (including electronic money and cryptocurrencies). Below we talk about the legal nature, specificity and legal concept of money as a civil object. It can be said that the concept of money in civil law is not fully disclosed and does not have a clear legal definition.

According to its economic nature and functions, money is not only a means of economic relations, but also money can have the qualities as a means of payment, a means of saving, a means of measuring value. This implies not only economic (basic) factors, but also the impact of government monetary policy. Each state first creates its own currency to ensure the stability of thing and money circulation. Only then money serve as an indicator of the value of the subjects' property and the calculations between them.

The essence of money in terms of its legal content and functions is also much more complex and requires research. For example, Article 81 of the Civil Code of the Republic of Uzbekistan (CC) includes money in the list of things. But in this case, we think that the legislature meant cash, because non-cash money cannot be a thing by its immaterial nature [5].

In general, neither Uzbekistan nor Russia has reached a clear consensus on the concept of money in civil law. There are many opinions in the legal literature about the nature of money. Let's start the discussion with a number of scholars' suggestions on distinguishing between the concepts of cash and non-cash money.

According to a group of scientists, including E.A. Sukhanov, L.A. Novoselov, V.S. Shishkina, R.Z. Zagirov, non-cash money (money in non-cash form in a bank account or other platform) is the object of obligation right, not property right. Non-cash money, although they are recognized as property in the broadest sense of the word, does not imply property rights [6]. Cash, on the other hand, is a thing, and material right arises in respect of them.

According to L.G. Efimov, O.M. Oleynik and K. Trofimov, who have different view about nature of non-cash money, non-cash money is also an object of property rights [7].

One important point to note in the conclusions about cash is that a banknote or coin can be an object, but the value of the money in it is the right, not the object. Let us now analyze the material rights to cash in terms of its traditional elements (possession, use, disposal).

Cash can be owned as a thing. But according to a number of features, it seems to be different from other things. For example, when a banknote is handed over, the right of ownership ends, only the right of obligation (demand from the bank) remains. Also, if the ownership of the banknotes is violated, for example, when taken by another person, a vindication claim against the money cannot be initiated (except in exceptional cases where banknotes belonging to specific things, such as numismatics, banknote numbers are marked) [8].

The next element of property rights is the use of money in terms of use by transfer to bank accounts or payment in cash. Researchers pay special attention to the use of money raised by banks. At the same time, banks temporarily use the money and make a commercial profit from it (through lending) [9]. The basic economic essence of money is expressed in its exchange. This is done in the form of civil legal disposal. At the same time, the legal literature states that money is not only an object by its legal nature, but also implies the value attributed to it in addition to its form, and it is incorrect to consider it as an object according to this attribute [10].

Thus, the legal description of cash can be expressed as follows: cash is an object of civil rights with a special legal regime in the form of banknotes and coins (things) with a nominal value.

The civil legal nature of non-cash money is also complex and controversial. Because it has immaterial form, according to most scholars, non-cash money is understood as a type of obligation right in civil relations, that is why, this is understood as a right of claim. The issue of electronic and crypto money in particular is controversial, although their civil legal nature is the same as that of non-cash money. There are two main approaches in describing the legal nature of non-cash money, derived from their economic nature: 1) cash is a type of obligation arising from the provision of non-cash value; 2) cash is a type of obligation or property right arising from the participation of a third party bank (right of claim) [11].

According to the scientist L. Efimova, non-cash money is a quasi-money that performs the function of cash money, and non-cash money should not be separated [12]. L. Novoselova and A. Makovskaya describe non-cash money as a “right of claim” (i.e., a right of obligation) and recognize their property legal nature [13]. R. Bevzenko agreed with this opinion, calling the legal nature of non-cash money in the form of “right to money” promising [14].

Neither the Civil Code of the Republic of Uzbekistan (third part of Article 94) nor the Law of the Republic of Uzbekistan “On payments and payment systems” distinguishes between cash and non-cash, the legislator does not use the concept of “non-cash money”, but expresses the essence of non-cash money in the form of “non-cash payments”. And this, in our opinion, once again confirms that money does not have the civil legal duality mentioned above, that cash and non-cash money, although of a different nature, perform all the functions of money.

Money is not created like other objects of civil law, they are only circulated by the state, which applies to both cash as a thing and non-cash in the form of a right. At the same time, the issuing state does not have a substantive right to cash, its capabilities are aimed at establishing and enforcing the regime of money circulation on a public-legal basis.

It can be concluded from the above that money is understood as a property or property right (right of claim) in its civil nature: 1) cash is an object of civil rights with a special legal regime in the form of banknotes and coins (things) with a nominal value; 2) non-cash money is a property right as a right to money or a right of claim. Cash and non-cash money only change their legal status according to their form and in essence they perform the same function.

List of used literature:

1. Мейер Д.И. Русское гражданское право. Ч.1. М., 1997. С. 139.
2. Гражданское право: Учебник. Ч. 1 / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. Изд.-е 2-е. М., 1997. С. 85.
3. Белов В.А. Гражданское право. Общая и Особенная части. М., 2003. С. 123.
4. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права. С. 590.
5. Новоселова Л.А. Денежные расчеты в предпринимательской деятельности. М., 1996. С. 37-38.
6. Правовое регулирование банковской деятельности / Под ред. Е.А. Суханова. М., 1997. С. 143-144
7. Новоселова Л.А. Денежные расчеты в предпринимательской деятельности. М., 1996. С. 37-38.
8. Новоселова Л.А. Денежные расчеты в предпринимательской деятельности. М., 1996. С. 43
9. Avgouleas E., Blair W. The concept of money in the 4th industrial revolution-a legal and economic analysis //Singapore Journal of Legal Studies. – 2020. – №. Mar 2020. – Б. 4-34.
10. Stephen M. Modern Forms of Money and the Development of the Concept of Legal Tender. – University of Johannesburg (South Africa), 2021. Б–14.
11. Vavilova E. M. Electronic Money: the Problem of Determining the Place in the System of Objects of Civil Rights //Legal Concept. – 2017. – Т. 19. – №. 2. – С. 110-115.
12. Ефимова Л.Г. Правовые проблемы безналичных денег // Хозяйство и право. 1997. № 2. С 48.
13. Новоселова Л.А. О понятии и правовой природе безналичных расчетов // Законодательство. 1999. № 1., Маковская А.А. Залог денег и ценных бумаг. М., 2000. С. 17, 23.
14. Бевзенко Р.С. Объекты гражданских правоотношений. М., 2010. Б.–42.

HUQUQIY MADANIYAT VA HUQUQIY ONGNI YUKSALTIRISH DAVLATNING MUHIM YO‘NALISHI

Nabixonova Jamila Avazxonovna

Chirchiq shahar kasb-hunar
maktabi O’quv ishlari bo’yicha
direktor o’rinbosari
nabihanovazamila@gmmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada davlatimizdagi huquqiy madaniyat va huquqiy ongni yuksaltirishga qaratilgan ijtimoiy- siyosiy jarayonlarni huquqiy tahlil qilingan. Huquqiy madaniyat va huquqiy ongning nima ekanligiga, uning jamiyatdagi o’rniga to’xtalib o’tilgan.

Kalit so’zlar: huquq, madaniyat, huquqiy ong, davlat, jamiyat

Huquqiy ong shaxs ongida, jamiyat g‘oyalarida namoyon bo‘lgan huquqdir. Huquqiy ong - huquq va qonuniylikka munosabatdagi tassavvurlar, baholar, his tuyg‘ular va ma’naviyatning tarkibiy qismlari tizimidir.

Huquqiy ong bu ijtimoiy ongning bir shakli bo‘lib o‘zida yuridik amaliyotga nisbatan kishilarning qarashlari, g‘oyalari, konsepsiyalari, baholash, his-hayajon, xohishning yig‘indisini namoyon qiladigan munosabatdir.

U shuningdek huquq normalarini bilish, ularni ijtimoiy hayot talablariga munosib yoki nomunosib ekanligiga baho bera olish, amaldagi huquqiy normalarga o‘zgartirish kiritish yoki ularni yanada takomillashtirish zarurligini anglash kabi talablardan ham iboratdir. Huquqiy ong amaldagi huquqiy normalarning tashkil topishi, rivojlanishi va ularni amalda tatbiq qilishi uchun imkoniyat tug‘dirib beradi.

Ijtimoiy ongning bir turi sifatida huquqiy ong voqelikni tushunishga davlat, huquq, qonunchilik, siyosat, ahloq kabi usqurtma elementlarning ijtimoiy munosabatlari sohasida tutgan o‘rni to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘lishga yordam beradi. Shu bilan birga huquqiy ong shakllanishiga davlat, huquq, siyosat, madaniy taraqqiyot darajasi, siyosiy partiyalar, an‘analar, milliy xususiyatlar va shu kabilar ta’sir ko‘rsatadi.

Lekin huquqiy ong faqat huquqqa asoslangan bo‘lishi, huquqni tushunish uni tessavvur qilish, izohlash, tatbiq etish, bekamu ko‘st bajarish tushunchasini bermaydi. U ancha keng ma’noga ega. U davlat tuzumi, huquq tizimiga nisbatan fikr yuritish kabi tushunchani ham o‘z ichiga oladi.

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat huquqiy ta’sir ko‘rsatish mexanizmida mustaqil o‘rin tutadi. Ularsiz qonun yaratish ham, ijtimoiy munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solish ham mumkin bo‘lmaydi. Huquqiy ta’sir ko‘rsatish mexanizmida huquqiy ong birinchi o‘rinda turadi. Buning sababi huquqning mavjudligi inson bilan chambarchas bog‘langanligidir. Ijtimoiy turmush talablari toki davlat organlarining huquq yaratish faoliyatini amalga oshirishda ishtirok etgan odamlarning irodasi va ongi orqali o‘tmaguncha yuridik normalar sifatida ifodalanishi mumkin emas. Ayni vaqtida huquqning ijtimoiy munosabatlarga ta’siri odamlarning irodasi va ongi orqali ham amalga oshiriladi. Bularning barchasi huquqiy tasavvurlar va his-tuyg‘ular majmuini keltirib chiqaradi.

Huquq normalarining u yoki bu davrdagi mazmuni, ularning ijtimoiy turmushga ta’sir ko‘rsatish xarakteri huquq normalarining g‘oyaviy manbayi bo‘lmish huquqiy ongga bog‘liq bo‘ladi.

Huquqiy ong ma’lum darajada umumlashgach, huquq normalarining g‘oyaviy manbayi bo‘lishi bilan uning amaliy funksiyasi tugamaydi.

Ijtimoiy g‘oyalari keltirib chiqqagan ijtimoiy turmushga aks ta’sir ko‘rsatishi mumkin: fuqarolarning ongidan o‘rin olgan g‘oyalari moddiy kuchga aylanadi. Ijtimoiy ong turli shakkarda yuzaga chiqib, odamlar xulq-atvoriga mafkuraviy va psixologik ta’sir ko‘rsatish vositasida ijtimoiy turmushga ta’sir ko‘rsatadi.

Binobarin, huquqiy ongning aks ta’siri uning huquqiy normalar g‘oyaviy manbai bo‘lishi bilan tugamaydi: huquqiy ong, muayyan huquqiy tasavvurlarning o‘ziyoq odamlarni ma’lum tarzda o‘zlarini idora qilishga undashi mumkin.

Aynan huquqiy ong individga muayyan huquqiy normalarning mavjudligi noma'lum bo'lgan, biroq shunga qaramay, yuksak ongliligi, qonunlarning ruhini bilishi tufayli uning xulq-atvorida amaldagi huquq tartibotga mos bo'lgan hollarda odamlar xulq-atvorining boshqaruvchisi sifatida namoyon bo'ladi.

Ma'lumki huquqiy ong ikki tarkibiy qismdan, ya'ni huquqiy mafkura va huquqiy ruhiyatdan (psixologiya) iborat.

Huquqiy mafkura-bu huquqiy borliq to'g'risidagi, qarashlar, tushunchalar, e'tiqod, konsepsiylar, nazariyalardir

Huquqiy mafkura konkret huquqiy hodisalar to'g'risidagi va ilmiy darajadagi tizimlashtirilgan bilimlar yig'indisi.

Huquqiy ruhiyat-ong doirasida huquqiy hodisalar bilan bog'liq holda, ongda yuzaga keladigan va unga singib ketadigan, kechinmalar sohasini ifodalaydi. Huquqiy ruhiyat-huquqiy hodisalarni hissiyot bilan tiklash sohasidir. Odam hissiz, o'z o'zidan o'yamasdan fikr qilmaydigan mashina emas, u nafaqat fikr qiladigan, balki sezadigan tirik zotdir. Shuning uchun, u ijtimoiy hodisalarni, jumladan huquqiy hodisalarni ham, nafaqat aql bilan, balki sezgi bilan ham tushunib yetadi.

Huquqiy hodisalarni tushunib yetish jarayoni odamning ishtirokisiz rivojlana olmaydi, shu sababli unda tabiiy tarzda g'oyaviy va hissiy jarayonlar qo'shib, chatishib ketadi. Odam o'zining ruhiy holatiga ko'ra huquqni oyoq osti qilish, noqonuniylik, zulm va inson erkini kamsitish bilan bog'liq salbiy huquqiy voqeliklarga befarq, loqayd qola olmaydi. Uning huquqiy kechinmalari va kayfiyati g'azab qahr va norozilik sezgilarida namoyon bo'lib, ijtimoiy-huquqiy hayotning manfiy hodisalarga tanqidiy qarash uchun hissiy asos yarata borib, insonparvarlik g'oyalari negizida, odamda qayta tuzishga intilish tug'diradi.

Huquqiy ongning tuzilishi tahlili, bir tomondan, xuquqiy mafkura va huquqiy ruhiyat kabi uning tabiiy-tarkibiy qismlarining o'zaro ta'siri tabiatini va o'zaro nisbatini ochadi, boshqa tomondan, ijtimoiy hayotda butun hodisa sifatida uning vazifasini ochib berishga yordamlashadi.

Huquqiy ong faqatgina huquqiy normalarni va qoidalarni vujudga keltirish sababchisi bo'lib qolmasdan, balki uning bajarilishini ta'minlashning ma'naviy negizini yaratish vazifasini bajaradi. U qonunchilik tashabbusining, huquq ijodkorligining, huquqni takomillashtirishning, xuquqni tatbiq qilishning va qonunchilikni mustahkamlashning muhim omilidir. Qonun yaratish jarayonida jamoat tashkilotlari va mehnatkash omma ishtirokining kengayishi huquqiy ongning bu ishga aktiv ta'siri ostida amalga oshadi. Huquqiy ongga amaldagi qonunlar tizimi va qonunchilikni mustahkamlash faoliyati va amaliyoti ta'sir etadi.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati

1. Davlat va huquq nazariyasi. Mas'ul muharrirlar H.B.Boboyev, H.T.Odilqoriyev -T.: "Iqtisodiyot va huquq dunyosi" nashriyot uyi, 2000.-.
2. Islomov Z.M. Davlat va huquqning umumnazariy muammolari:huquqni tushunish, huquqiy ong va huquq ijodkorligi. T.:TDYUI,2005. –187b.
3. Odilqoriyev X. Konstitutsiya va fuqarolik jamiyati. –T.: Sharq, 2002.-320 b.
4. Saidov A.X., Tadjixanov U., Toshqulov J.O'. Mustaqillik va huquqiy mafkura. T., 1995. -117 b.
5. Xalilov E.H. Ijtimoiy turmushda huquqiy ongning o'rni. Pravosoznaniye v strukture obshestvennoy jizni.-T.: O'zbekiston, 1997. –48 b.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvardagi "Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida"gi PF-5618-sonli farmoni. QHMMB: 06/19/5618/2452-son 10.01.2019 y.

**YOSHLAR ONGIGA JAHOLATGA QARSHI MA'RIFAT TUYG'ULARINI
SINGDIRISH**

Abdiraximov Behruz Ozatboyevich

Xorazm viloyati Gurlan tumani
28-umumi o'rta ta'lif maktabi
Tarbiya va huquq fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi globallashuv zamonida yoshlar ongida paydo bo'layotgan yot g'oyalarga qarshi ma'rifat tuyg'ularini singdirish orqali ularaga to'g'ri yo'l ko'rsatish kerakligi haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: yoshlar, ong, g'oja, fikr, ma'rifat, jaholat, tahdid, din, millat, vatan.

Ma'lumki, biz yangilanish, tafakkur va fikr erkinligi, erkin ijod qilish, o'z qobiliyat va iqtidormizni ro'yobga chiqarishga har qachongidanda ko'proq imkoniyat yaratilgan bir davrda yashayapmiz. Afsuski, bunday erkinlikni hamma ham to'g'ri qabul qilavermaydi, o'z faoliyatini ezgu ishlarga safarbar etavermaydi. Tabiiyki, bu jarayonda insoniyatning azaliy dushmani bo'lgan nafs ofati bashariyat yo'liga har qachongidanda ko'proq g'ov bo'ladi. Ana shunday murakkab bir sharoitda prezidentimiz ta'kidlaganlaridek, "Jaholatga qarshi ma'rifat" quroli sifatida xizmat qiluvchi, ajdodlarimizdan bizgacha yetib kelgan boy ma'naviy meros o'ziga xos najot qal'asi, himoya qo'rg'oni vazifasini o'taydi.

Jaholat-so'zi arab tilidan olingen bo'lib *nodonlik, aqslizlik, ilmsizlik* ma'nolarini anglatса, ma'rifat- esa arab tilidan olingen bo'lib *bilim, fan, ma'lumot, tanishish* ma'nolarini anglatади. Bugun jaholat turli ko'rinishlarda o'zini namoyon qilmoqда. Shulardan biri, diniy bilimsizlikdir. Diniy savodi past bo'lgan kishilar o'zlarini islom dinining jonkuyarlari qilib ko'rsatuvchi, aslida esa, hokimiyatni egallashni maqsad qilib qo'yan turli oqim vakillarining quruq va'dalariga al-danib qolmoqdalar. Bunday bilimsizlikning oldini olishga davlatimiz katta e'tibor qaratmoqда. Jaholatga qarshi ma'rifat bilan kurashish borasida aniq amaliy ishlar qilinayotgani buning yorqin ifodasidir.

Ma'naviy tahdid deganda, avvalo, tili, dini, millati, e'tiqodidan qat'i nazar, har qaysi odamning tom ma'nodagi erkin inson bo'lib yashashiga qarshi qaratilgan, uning aynan ruhiy dunyosini izdan chiqarish maqsadini ko'zda tutadigan mafkuraviy, g'oyaviy va informatsion xurujlarni nazarda tutish lozim. Agarki masalaga amaliy ko'z bilan qaraydigan bo'lsak, ma'naviyatimizga qarshi qaratilgan har qanday xuruj- bu millatimizni millat qiladigan, asrlar, ming yillar davomida ajdoddalar avlodlarga o'tib kelayotgan o'ziga xos va o'ziga mos xususiyatlarga, milliy g'urur, milliyiftixor tuyg'usiga, bizni doimiy ravishda tadrijiy taraqqiyotga chorlaydigan, shu yo'ldagi barcha asorat va illatlardan xalos bo'lib, ozod va farovon hayot barpo etishdek ezgu maqsadlarimizga katta zarba beradigan mudhish xavf-xatarlarni anglatadi.

Muqaddas dinimizda, shuningdek, ajdodlarimiz ma'naviy kamoloti in'ikosi sifatida dunyoga kelgan tasavvuf ta'limotida ham bu masalaga murojaat etilar ekan, ilm-ma'rifatning najot farishtasi ekanligi takror-takror uqtirilganligiga guvoh bo'lamic. Tasavvuf ta'limotining kasb-hunar o'rganish, tijorat va boshqa turdag'i tadbirkorlik ishlari bilan bog'liq masalalardagi eng ilg'or bunyodkor g'oyalari bugun ham o'z qiyamatini yo'qotmay, insoniyat kamolotiga xizmat qilib kelmoqда. Binobarin Bahouddin Naqshbandning "Diling Alloha, qo'ling mehnatda bo'lsin", degan hayot-baxsh hikmati dinimizning olyjanob ma'no-mohiyatini yorqin ifodalab, xuddiki shu bugun aytigandek jaranglaydi, uning mohiyatida ham ana o'sha umrboqiy qadriyatga ehtirom mujassamdir.

Ilmsiz aslo taraqqiyotga erishilmaydi, jaholat esa hech qachon insonni saodatmand etmaydi. Shu bois bu ulug'vor qadriyat barcha olim-u fuzalolar tomonidan ulug'langan, muqaddas va mo'tabar kitoblarda yuksak ne'mat sifatida e'tirof etilgan. Bu jihatdan, Imom G'azzoliy, Maxdumi A'zam singari allomalarimiz ilmiy meroslari, pand-o'gitlari beqiyos ahamiyatga ega.

Dunyo yaralib, insoniyat paydo bo'libdiki odamzod yaxshi yashashga chiroyli hayot kechirishga harakat qiladi. O'zidan yaxshi nom, ezgu fikrlar, go'zal tilaklar qoldirishni xohlaydi. Har bir aqli inson o'tib borayotgan vaqtining har bir onidan unumli foydalanib, o'ziga, kelajakka nafi tegadigan xayrli ishlarni qilib boradi. Ammo oramizda qadrli vaqtini o'tib ketishiga, uni behuda sarflashga achinmaydigan kimsalar ham yo'q emas albatta. Xo'sh! Jaholatning yovuz tuzog iga uning nopok iskanjasiga qanday inson kirib borishi mumkin?

Nazarimizda vaqtini behuda sarflaydigan, qanday ish qilishni bilmaydigan, irodasi zaif insonlarga bu yo`lga kirib borishi mumkindir. Birinchi prezidentimiz Islom Karimov aytganlaridek “Bu dunyoda tabiatda ham, jamiyatda ham bo`shliq bo`lmaydi. Qayerdadir bo`shliq bo`ldimi, hech shubhasiz, uni albatta kimdir to`ldirishga harakat qiladi”. Bu so`zlarning asl mohiyatini tus-hunadigan bo`lsak, qanchalar ma`no borligini anglab yetamiz. Go`yo inson miyasi ham xuddi shunday undagi bo`sh joylarni biz bilim, kerakli ma`lumotlar bilan to`ldirib bormasak, uni o`rnini esa keraksiz narsalar qoplashi muqarrar.

Hech shubhasiz aytishimiz mumkinki, kishi ma`naviyatli serg`ayrat va irodasi mustahkam bo`lsa, uni hech qanday yovuz niyatlar boshqara olmaydi. Jaholatni esa kuch bilan emas, ma`naviyat va ma`rifat bilan yengish mumkin. Odamzod noto`g`ri fikrga qarshi chiqib o`z fikrini qo`rqmasdan bildirishi, haqiqiy bilim, teran aql, yuksak ma`naviyat egasi bo`lishi kerak. Fikrga qarshi-fikr, g`oyaga qarshi-g`oya, jaholatga qarshi-ma`rifat bilan javob berishimiz kerak. Biz shu hur O`zbekistonda dunyoga keldikmi, unga munosib farzand bo`laylik, o`z ustimizda tinmasdan ishlaylik. Yaratilayotgan shart-sharoitlardan unumli foydalanib, kelajakka qo`rqmasdan qadam tashlaylik. Ona vatan, ota-onha oldidagi burchlarimizni ado etaylik. Endi o`tdi ajdodlarimiz soyasiga mahliyo bo`lib, yuradigan davrlar. Bugun jahon bizdan o`z so`zimizni, o`z tafakkurimizni namoyon etishimizni talab qilmoqda. Shunday ekan do`stlarim ilmga intilaylik.

Xulosa o`rnida shuni aytish mumkinki, inson tug`ilganda uning qalbi oppoq qog`ozga o`xshaydi. Unga qanday bitiklar bitilishi insoning o`ziga bog`liq. Yoshlarni muqaddas diniy ta`limotlarimiz va qadriyatlarimiz asosida tarbiyalash, ota-onaga hurmat, xalq dardi bilan yashash, oilani muqaddas deb bilish, kelajakka umid ko`zi bilan boqish kabi ezgu tushunchalar ruhida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb vazifasidir. Bunday ulug` vazifaning asosiy qismini aynan biz pedagoglar bajaramiz. Shunday ekan bizlar jaholatga qarshi ma`rifat ruhida kurashda barchamiz o`z burchimizni his etishimiz, ogoh bo`lishimiz, vatanimizning kelajagi uchun mas`ul ekanimizni unutmashligimiz lozim.

Foydalangan adabiyotlar

1. I.Karimov “Yuksak ma`naviyat-yengilmas kuch” . Toshkent. 2008.
2. M.Qurbanov. Bizni birlashtirgan g`oya. Toshkent. 2016.
3. O`zbek tilining izohli lug`ati. Toshkent 1998.

**SPORT TASHKILOTLARINING JAMOAT BIRLASHMALARI SIFATIDAGI ROLI VA
O’RNINI YORITISH BILAN BOG’LIQ MUNOSABATLAR.**

Otobolayev Dostonbek Mahmudjon o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti

“sport huquqi” magistranti

doston.otabolaev@gmail.com

+998996966917

ANNOTATSIYA

Mamlakatimizda so‘nggi besh yillikda olib borilgan islohotlarning natijasida yurtimizda Yangi O‘zbekistonni barpo etishning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-ma’rifiy asoslari yaratildi.

Yoshlar hayotida sog‘lom turmush tarzi va jismoniy tarbiyani rolini oshirish, yosh avlodni sportning barcha turlariga keng jalb qilish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biri bo‘lib, mazkur maqsadga erishish uchun mavjud sport muassasalarida yetarli sharoitlarni yaratish, shuningdek bu boradagi ishlarni tizimli ravishda samarali tashkil etishni taqozo etadi. Bugungi kunda yosh avlodni sog‘lom, ma‘nan hamda jismonan tarbiyalash davlatimizning sport sohasida olib borayotgan siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan bo‘lib hisoblanadi.

Bejizga, “O‘zbekiston Respublikasining Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi qonunida jismoniy tarbiylash jarayoniga yuksak madaniyatga ega bo‘lgan har tomonlama yetuk hamda jismonan sog‘lom insonni shakllantirish maqsadida shaxsni tarbiyalashga, insonning jismoniy imkoniyatlarini rivojlantirishga, uning jismoniy tarbiya va sport sohasida malaka va bilimlarini ottirishga qaratilgan jarayon sifatida qaralishi belgilab o‘tilmagan.

Kalit so‘zlar. Sport, tashkilot, jamoat birlashmalari, sport huquqi, jismoniy tarbiya, sport qoidalarini hamda reglamentlari.

Xozirgi kunda mamlakatimizda yuqori iqtidorga ega bo‘lgan yosh futbolchilarni tanlash, saralab olish (seleksiya) tizimi va futbol infratuzilmasini yanada rivojlantirish, futbol bo‘yicha sport maktablari faoliyatini yangi bosqichga ko‘tarish, soha mutaxassislarini tayyorlash va ularni moddiy rag‘batlantirish tizimini yaxshilash kabi ishlarning olib borilishini O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5887-son farmonida[1] belgilanishi futbolni sport turini mamlakatimizda yana-da rivojlantirish uchun qo‘yilgan navbatdagi qadamlardan desak to‘g‘ri bo‘ldi.

Sportning rivojlanish uning faqat moddiy-texnik bazasi bilangina emas balkim mustaxkam huquqiy asoslaringin ham yaratilishi va ta‘minlanishiga ham chambarchas bog‘liqligini biz jaxon tajribasidan kuzatamiz. Xar bir sport turining rivojlanishi va bu sohaga raxbarlikni ta‘minlanishi, sohaning bir maromda faoliyat yuritishi va takomillashib borishi uchun mazkur sohaga tegishli sport qoidalar hamda reglamentlarni ishlab chiqishga va o‘rnatishga mas‘ul bo‘lgan sport tashkilotlari-jumladan sport federatsiyalarining tashkil etilishi juda muhimdir.

O‘zbekiston Respublikasining Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risidagi qonunida[2] sport federatsiyasiga quyidagicha tarif berilgan, ya‘ni sport federatsiyasi — “bir yoki bir nechta sport turini rivojlantirish, ommalashtirish, shuningdek sport tadbirlarini o‘tkazishni tashkil etish hamda sportchilarni — O‘zbekiston Respublikasining sport terma jamoalari a‘zolarini sportning tegishli turi bo‘yicha tayyorlash uchun a‘zolik asosida tashkil etilgan va davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan nodavlat notijorat tashkilotidir”.

Biroq Rossiya qonunchiligidida ushbu atamaga boshqacha tarif ko‘zda tutilgan. Rossiya Federatsiyasining “Rossiya Federatsiyasida jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Federal qonunining 2-moddasining 16-bandida[3] unga quyidagicha tarif berib o‘tilgan:

“sport federatsiyasi - bir yoki bir nechta sport turlarini rivojlantirish, ularni targ‘ib qilish, tashkil etish, shuningdek, sport tadbirlarini o‘tkazish va sport terma jamoalariga a‘zo sportchilarni tayyorlash bo‘yicha a‘zolik va maqsadlar asosida tashkil etilgan jamoat tashkiloti” bo‘lib hisoblanadi.

Jismoniy tarbiya va sport jamoat birlashmalari-aholining sport manfaatlarini ro‘yobga chiqarishdagi roli.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida jamoat birlashmalari katta rol o‘ynaydi, chunki ular fuqarolarning manfaatlarini himoya qilish vositasi bo‘lib xizmat qiladi.

Rossiya Federatsiyasining “jamoaat birlashmalari to‘g‘risida” gi qonunning 7-moddasiga mu-

vofiq jamoat birlashmalar quyidagi tashkiliy-huquqiy shakllardan birida tuzilishi mumkin:

- jamoat tashkiloti;
- jamoat harakati;
- jamoat fondi;
- jamoat muassasasi;
- jamoat tashabbusi organi.

Jismoniy tarbiya va sport yo'nalishidagi jamoat birlashmalarining faoliyati “jamoat birlashmali to'g'risida” va “notijorat tashkilotlar to'g'risida” Rossiya Federal qonunlari bilan tartibga solinadi.

Rossiyada fuqarolarning jamoat birlashmalarini tashkil etish huquqi bevosita jismoniy shaxslarni birlashtirish va yuridik shaxslar – jamoat birlashmali orqali amalga oshiriladi. Fuqarolar tomonidan tashkil etiladigan jamoat birlashmali “jamoat birlashmali to'g'risida” gi qonunda nazarda tutilgan tartibda ro'yxatga olinishi va yuridik shaxsning huquqlarini olishi yoki yuridik shaxs huquqlarini qo'lga kiritmasdan va davlat ro'yxatidan o'tkazmasdan faoliyat yuritishi mumkin.

Jismoniy tarbiya va sport jamoat birlashmalarini tashkil etish tartibi

Jamoat birlashmasining muassislari, a'zolari va ishtirokchilari va ularga qo'yiladigan talablar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Jamoat birlashmasining muassislari jismoniy shaxslar va yuridik shaxslar – syezd (konferentsiya) yoki jamoat birlashmasi ustavi qabul qilingan umumiyy yig'ilishni chaqirgan jamoat birlashmali bo'lib, rahbar va nazorat-taftish organlari shakllantiriladi.

Jamoat birlashmasining a'zolari – jismoniy shaxslar va yuridik shaxslar-mazkur uyushma vazifalarini uning ustavi normalariga muvofiq birgalikda hal etishdan manfaatdor bo'lган jamoat birlashmali tegishli shaxsiy arizalar yoki hujjatlar bilan rasmiylashtiriladi.

Jamoat birlashmasining ishtirokchilari jismoniy va yuridik shaxslar - ushbu uyushmaning maqsadlarini va (yoki) uning muayyan harakatlarini qo'llab-quvvatlash istagini bildirgan, uning faoliyatida ishtirok etish shartlarini majburiy ro'yxatidan o'tkazmasdan ishtirok etgan jamoat birlashmalaridir.

Jamoat birlashmalarining muassislari, a'zolari va ishtirokchilari 18 yoshga to'lган fuqarolar bo'lishi mumkin. 14 yoshga to'lган fuqarolar yoshlar jamoat birlashmalarining a'zolari va ishtirokchilari bo'lishi mumkin. 8 yoshga to'lган fuqarolar bolalar jamoat birlashmalarining a'zolari va ishtirokchilari bo'lishi mumkin.

Jamoat birlashmali qonun bilan belgilangan ularning muassislari tashabbusi bilan – kamida uchta jismoniy shaxs tomonidan belgilangan tashkiliy shakllardan birida tuziladi.

Jismoniy tarbiya va sport yo'nalishidagi jamoat birlashmasini tashkil etish uchta usulda amalga oshirilishi mumkin. *Birinchi usul* – tashkil etilayotgan sport tashkilotini davlat ro'yxatidan o'tkazmasdan. *Ikkinci usul* – sport organlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish. *Uchinchi usul* – Sport tashkiloti boshqa tashkilotning tarkibiy bo'linmasi sifatida ham faoliyat yuritishi mumkin.

Jamoat birlashmali faoliyatining hududiy sohasi.

Sport jamoat birlashmali davlat ro'yxatidan o'tkazish ma'muriy tartib xususiyatlarini tahlil etib, biz davlat ro'yxatidan o'tkazish uchun ariza berigan kundan boshlab 30 kun ichida Rossiya Adliya vazirligi yoki uning hududiy organi, uning davlat ro'yxatidan o'tkazish yoki uni rad etish to'g'risida qaror qabul qilish va arizachiga yozma ravishda rad etishni talab qiladi[4].

Rossiya Adliya vazirligi yoki uning hududiy organi davlat Sport Jamoat birlashmasini ro'yxatidan o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilingandan so'ng, vakolatli ro'yxatga olish organiga (FTS, uning hududiy organlari) ushbu organ tomonidan yuridik shaxslarning yagona davlat reestrini yuritish uchun zarur bo'lган ma'lumot va hujjatlarni yuboradi.

Rossiya Federatsiyasining “Jamoat birlashmali to'g'risida”gi va “Rossiya Federatsiyasida jismoniy tarbiya va sport to'g'risida”gi Federal qonunlari bilan belgilangan talablarga Sport jamoat birlashmasining ramzlarining nomuvofiqligi xolatlari bunga misol bo'la oladi.

Shunday qilib, 2009-yilda jismoniy tarbiya va sport klublari “og'ir qo'lqoplar”, “uchar chang'ichi”, “Charm to'p” kabi jismoniy tarbiya va sport klublarining arizalari jismoniy shaxslarning yagona davlat reestrida bunday nomlar bilan jismoniy tarbiya va sport klublari borligi aniqlanganligi sababli rad etilgandi.

O'zbekiston Respublikasida xam “Jamoat birlashmali to'g'risida”gi qonuning 12-moddasiда Jamoat birlashmalarini ustavini ro'yxatga olishni rad etish asoslari keltirib o'tilgan. Jamoat

birlashmalari Ustavini ro‘yxatga olish rad etilgan taqdirda bu haqda taqdim etilgan ustav qaysi qonunchilik qoidalariga zid ekanligi ko‘rsatilib, ariza beruvchiga yozma ravishda xabar qilinadi. Jamoat birlashmasining ustavini ro‘yxatdan o‘tkazishning rad etilishi ustidan sudga shikoyat qilish mumkin hamda bu O‘zbekiston Respublikasi fuqarolik protsessual qonunchiligidan keltirilgan tartibda ko‘rib chiqilishi mumkin[7].

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, bugungi kunda jamoat birlashmalari sifatida sport jamoat birlashmalarining faoliyati mamlakatlar milliy qonunchiligi bilan mustaxkamlab qo`yilgan. Sport jamoat birlashmalarining faoliyatini rivojlanishi, mavjud bo`lishi albatta tegishli qonunchilik hujjatlari bilan tartibga yetarlicha huquqiy tartibga solinishi, xar bir mamlakatda mustaxkam huquqiy asoslarni talab etadi. O‘zbekiston hamda Rossiya qonunchiligi tahlili shuni ko‘rsatadiki, Sport jamoat birlashmalarini faoliyatini huquqiy ta`minlash bo`yicha ushbu mamlakatlar keng qonunchlik bazasiga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining O‘zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida PF-5887-son farmoni, PF-5887-сон 04.12.2019. O‘zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida (lex.uz).
2. O‘zbekiston Respublikasi “Jamoat birlashmalari to‘g‘risida”gi qonuni, 223-XII-сон 15.02.1991. O‘zbekiston Respublikasida jamoat birlashmalari to‘g‘risida (lex.uz).
3. Rossiya Federatsiyasining “Rossiya Federatsiyasida jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Federal qonunining 2-moddasining 16-band, О физической культуре и спорте в Российской Федерации от 04 декабря 2007 - docs.cntd.ru.
4. Особенности государственной регистрации общественных спортивных объединений (часть 3) (center-bereg.ru).
5. Аналитическая справка по регистрации общественных и религиозных организаций Саратовской области и по контролю за их уставной деятельностью с 1999 г. по 2009 г. // Общественные объединения Саратовской области: проблемы правового регулирования. Саратов: Мадригал, 2009. С. 119 — 122.
6. Rossiya Federatsiyasi “Jamoat birlashmalari to‘g‘risida”gi qonuni, Об общественных объединениях от 19 мая 1995 - docs.cntd.ru
7. O‘zbekiston Respublikasi “Jamoat birlashmalari to‘g‘risida”gi qonuni, 223-XII-сон 15.02.1991. O‘zbekiston Respublikasida jamoat birlashmalari to‘g‘risida (lex.uz).

НИЗОЛАРНИ СУДГАЧА ҲАЛ ЭТИШ ТАДИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ ШАКЛИ СИФАТИДА

Мусабоев Жаҳонгир Собирович
Наманган туманлараро иқтисодий суди судьяси

АННОТАЦИЯ: Мақолада юридик шахслар ҳамда якка тартибдаги тадбиркорларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишда судгача низоларини ҳал этиш, унинг афзаликлари ҳамда медиация тушунчаси ва низоларни судгача ҳал қилувчи апелляция кенгаши тўғрисидаги маълумотлар ёритилган.

КАЛИТ СЎЗЛАР: иқтисодий низолар, судгача тартиб, шикоят қилиш ҳуқуқи, юридик шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, шикоят бериш, медиация, медиатор, низони муқобил ҳал қилиш.

Республикамида бозор иқтисодиётига асосланган муносабатлар ривожланиб борар экан, бозор муносабатларининг субъектлари ўртасида турли низолар вужудга келиши табиий ҳолат саналади. Амалиёт ҳам фуқаролик ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқаётган низоли ҳолатлар кам эмаслигини кўрсатмоқда. Бу каби низолашаётган тарафлар масаланинг ечимини топиш мақсадида анъанавий йўлни танлашга, яъни судга мурожаат қилишларига тўғри келади.

Ҳозирги кунда ривожланган хорижий давлатлар ҳуқуқий тизимида низони судгача олиб бормасдан, низони судгача ҳал қилиш яъни яраширув процедураси алоҳида аҳамият касб этмоқда. Ўзбекистонда ҳам чинакам бозор механизмларининг жорий қилиниши ва амалга оширилиши бозор муносабатларининг ҳар бир соҳасини тартибга солувчи зарур ҳуқуқий замин яратилишини талаб қиласди.

Низоларни судгача ҳал қилиш тартиби ўзи нима - низоларни судгача ҳал қилиш деганда тарафларнинг юзага келган низолар (келишмовчиликлар)ни суд органларининг аралашуввисиз ҳал қилишга қаратилган биргаликдаги ҳаракатлари тушунилади.

Низоларни судгача ҳал қилишга қонун чиқарувчи томонидан ҳам фуқаролик, ҳам маъмурӣ ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низолар бўйича йўл қўйилади. Низоларни судгача, яъни суд муҳокамасисиз ҳал қилиш тартибидан ҳар бир тараф манфаатдор бўлиши лозим.

- Биринчидан, талабнома юборувчи қисқа муддатда бузилган ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини тиклашга эришади.

- Иккинчидан, тарафлар даъвони расмийлаштириш ва уни судга тақдим қилиш, даъвони судда кўриш жараёнида иштирок этиш билан боғлиқ вақтлари ва маблағларини тежайдилар.

- Учинчидан, давлат божини тўлаш ва суд чиқимлари билан боғлиқ харажатлар олди олинади.

- Тўртинчидан, шартномавий муносабат иштирокчилари ўртасидаги ишонч ва ҳамкорлик мустаҳкамланади ҳамда келажакда ҳамкорликни янада ривожлантиришга шароит яратилади.

Низоларни судгача ҳал қилишнинг талабнома юбориш тартиби деганда тарафларнинг келишмовчиликни ҳал қилиш бўйича ўз қарашлари ва таклифлари баён қилинган хатлар (талабнома ва талабномага жавоб) алмашиниши тушунилади. Низоларни судгача ҳал қилиш (талабнома ишлари) бўйича тўғри ва ўз вақтида ишларни юритиш давлат органлари ва ташкилотлари ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган ҳуқуқий ишларнинг асосий босқичларидан бири ҳамда шартнома шартларини бажариш бўйича ҳуқуқий таъминлашнинг самарали воситаси ҳисобланади. Талабнома ишларини юритишни тўғри ташкил қилиш давлат органлари ва ташкилотларининг хўжалик ва молиявий ҳолатини кўтаришда муҳим аҳамиятга эга.

Хулоса қилиб айтганда, ҳозирги даврда низоларни судгача ҳал қилиш давлат органлари, юридик шахслар ва фуқароларнинг бузилган ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг афзал шакли бўлиши, у қонунийлик принципига мос келади ва давлатга ҳам, фуқаролар ва юридик шахсларга ҳам тежамлироқ ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Низоларни муқобил ҳал этишнинг механизмларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2020 йил 17 июндаги, ПҚ-4754-сон қарори.
2. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 3 июлда қабул қилинган “Медиация тўғрисида”ти қонуни.
3. Адолат газетаси, 2018. № 28. 4. <https://www.norma.uz>.

YOSHLAR O'RTASIDA JINOYATCHILIKNI OLDINI OLISH

Jo‘rayev Diyorbek Dilmurod o‘g‘li
Farg‘ona viloyati Yuridik texnikumi talabasi

Annotatsiya: ushbu maqolada yoshlar o‘rtasida jinoyatchilikning kelib chiqishi hamda jinoyatchilikni oldini olishning nazariy jihatlari yoritilgan.

Kalit so‘zları: yoshlar, jinoyatchilik, huquqbazarlik, voyaga yetmaganlar.

Yuksak ma’naviyatli, zamonaviy bilim va o‘z mustaqil fikriga ega bo‘lgan yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash oldimizda turgan eng muhim va dolzarb masalalardan biri sanaladi. Ayniqsa, voyaga yetmaganlar, o‘smirlar va yoshlar o‘rtasida jinoyatchilik va huquqbazarliklarning oldini olish hamda ularga chek qo‘yish, shuningdek, ularning sodir etilish sabablari va shart-sharoitlarini aniqlash, tahlil qilish va bartaraf etish bo‘yicha chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish davlat idoralari va tashkilotlari faoliyatining asosiy yo‘nalishlari hisoblanadi.

Yoshlarning jinoyatchiligining sodir etilishiga olib keladigan sabab va shart-sharoitlarni o‘rganmasdan turib jinoyatchilik muammosini atroflicha tahlil qilib bo‘lmaydi. Chunki ushbu muammoni keltirib chiqaruvchi sabab va shart-sharoitlar davlat va jamiyat hayotida o‘rin tutib kelayotgan mavjud muammolar bilan bevosita aloqador bo‘ladi.

Jinoyatchilikning sabablari, jamiyatda jinoyatchilikni ijtimoiy hodisa sifatida muayyan jinoyatni sodir etilishi uchun sharoit yaratuvchi ijtimoiy hodisalar va jarayonlar yig‘indisidir. Masalan, yoshlarning bezoriligining sababi ichkilikbozlik va nazoratsizlik deb hisoblansa-da, yuzaki qaraganda o‘smirning alohida bir jinoyat sodir etishining sababi bo‘lishi mumkin, lekin ular jinoyatning sababi bo‘la olmaydi, balki sharoit yaratadi, xolos.

O‘zbekistonda yoshlar o‘rtasida turli xil illatlarni oldini olish, yoshlar o‘rtasida jinoyatchilikni oldini olish, ularning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta’minalash maqsadida salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, mustaqillikka erishganimizdan so‘ng, 1991-yil 20-noyabrda “O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to‘g‘risida”gi Qonun qabul qilindi. 2016–yilga kelib “O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi qonun yangi tahrirda qabul qilindi. Bundan tashqari, “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi, “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbazarliklarning profilaktikasi to‘g‘risida”gi, “Bolalarni ularning sog‘lig‘iga zarar yetkazuvchi axborotdan himoya qilish to‘g‘risida”gi qonunlar qabul qilindi hamda qator xalqaro hujjatlar ratifikatsiya qilindi.

Mazkur hujjatlar yuzasidan mamlakatimizda keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xususan:

– huquqbazarlik profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishga qaratilgan chora-tadbirlar tashkil etilmoqda;

– huquqbazarlik profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi idora va muassasalar faoliyatiga huquqbazarliklar nisbatan ko‘p sodir etilayotgan joylar (hududlar) va sohalar ko‘rsatilgan holda interaktiv xaritalarni joriy etishga keng imkoniyatlar yaratilmoqda;

– huquqbazarliklar profilaktikasi bo‘yicha davlat tashkilotlarining ommaviy axborot vositalari bilan hamkorligining yangilangan Konsepsiysi ishlab chiqilib, dolzarb masalalarga oid sud majlislari televideniya orqali namoyish etilmoqda, amalga oshirilayotgan profilaktik tadbirlarning mohiyati va ahamiyati, qonuniylik ahvoli, sodir etilayotgan huquqbazarliklar hamda ularni ko‘rib chiqish jarayoni haqidagi tezkor ma’lumotlar televideniya orqali jamoatchilikka yetkazilmoqda va boshqalar.

Mamlakatimizda jinoyatchilikning oldini olish bo‘yicha olib borilayotgan tizimli islohotlar xalqimizning tinch va osoyishtaligini ta’minalashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganimizda, barcha ta’lim muassasalarida, huquqiy ta’lim-tarbiya hamda targ‘ibot ishlarida mas’ul xodim va mutaxasislar o‘z vazifalarini to‘liq va kreativ yondoshgan holda bajarishlarini zamirida islohotlarimiz samarasini turganini his qilmog‘imiz lozim. Shu bilan birga talabalar huquqiy madaniyatini yuksaltirishda ta’lim muassasalari bilan fuqarolik jamiyatni institutlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va ommaviy axborot vositalarining samarali ijtimoiy hamkorlik mexanizmini yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Huquqbuzarlikla profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada ta komillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 5153-sonli qarori. www.aza.uz
2. Sattorova M. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiliginini oldini olish. – T.: 2006

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ҲУҚУҚИЙ ТИЗИМИ ШАКЛЛАНИШИНГ ТАРИХИЙ БОСҚҰТЧЛАРИ

Айтмуратов Ринат Бахытович,
Қорақалпоқ давлат университети
тадқиқотчиси
Телефон: +998913825575
rinataytmuratov@mail.ru

АННОТАЦИЯ: Мақолада Қорақалпоғистон Республикаси ҳуқуқий тизимининг шаклланиш ва ривожланиш босқұчлари ҳуқуқий томондан кенг ёритилиб, бугунги кунда Қорақалпоғистон ҳуқуқий тизими умумәтироф этилган талаблар ва халқ манфаати ҳамда фуқароларимизнинг эркин ҳаёти, фаровон келажагини ҳисобга олган ҳолда яратилғанлы очи берилған.

КАЛИТ СҮЗЛАР: Ҳуқуқий тизими, ҳуқукий тизими босқұчлари, ҳуқуқнинг қадимги даври, мусулмон ҳуқуқи, суверен демократик республика.

Ўзбекистон Республикаси билан ўз тақдири ва келажагини биргаликда қўрган Қорақалпоғистоннинг ҳам ҳуқуқий тизими ва миллий давлатчилиги пойдеворини барпо этиш соҳасида пухта ва жиддий иш олиб борилған давр бўлди. Қорақалпоғистон тарихида биринчи марта бутунлай янги шароитларда сиёсий-иктисодий ва ҳуқуқий ислоҳотлар, кенг қамровли янгиланишларнинг амалга оширилиши йирик тарихий ва ижтимоий ҳодиса бўлди. Демократик ҳуқуқий давлатни шакллантириш ва ҳуқуқий тизимни ривожлантириш борасидаги саъй-харакатлар бу ишларнинг энг муҳими ҳисобланади.

Қорақалпоғистон ҳуқуқий тизимининг шаклланиш ва ривожланиш босқұчлари ҳозирги кунга қадар ўзининг ҳуқуқий томонидан тўла илмий тадқиқот даражасига кўтарила олмаяпти. Хусусан, Қорақалпоғистон давлати ва ҳуқуқи тарихи ҳозирги даврга қадар ўз олдига алоҳида фан сифатида ишлаб чиқилмаганлиги сабабли биз Қорақалпоғистоннинг қадимги ва ўрта асрлардаги ижтимоий-сиёсий ривожланишига, ҳуқуқий тизимининг шаклланишига ҳозирги давр қараши билан баҳо беришимиз қийин.

Шундай бўлса ҳам Ўрта Осиё ҳалқлари (ҳозирги Марказий Осиё) тарихини, Ўзбекистон давлати ва ҳуқуқи тарихини ўрганиб, Ўрта Осиёда яшаб ўтган бошқа барча ҳалқлар сингари қорақалпоқ ҳалқи ҳам ўзининг тарихий ривожланиш босқұчига эгалиги ўзига хос ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий босқұчлардан ўтганлигининг гувоҳи бўламиз. Шу маънода Қорақалпоғистон ҳуқуқий тизимининг шаклланиши масаласини ҳам даврларга бўлиб ўрганиш мумкин, яъни:

Биринчи давр ҳуқуқнинг қадимги даври - ҳозирги Қорақалпоғистон Республикаси худудида (Қадимги Хоразм) давлат ва ҳуқуқ пайдо бўлишидан то мусулмон ҳуқуқи ўрнатилгунига қадар (мил. ав. биринчи минг йиллик бошларидан милоднинг VII асригача) бўлган даврни ўз ичига олади. Мазкур даврдаги ҳуқуқий тизимни анъанавий ҳуқуқ оиласи ҳукмронлик қилган давр деб тавсифлаш мумкин. Бу даврнинг ижтимоий-сиёсий тузилиши, ҳуқуқий тизимлари ҳақида бизга етиб келган маълумотлар йўқ. Фақатгина профессор С.П. Толстов қадимги давр тарихчилари Геродот (милоддан аввалги VI-V асрлар) ва Страбон (милоддан аввалги I аср) ёзиб қолдирган қўллэзмаларидан фойдаланган ҳолда ўша даврнинг оила-никоҳ муносабатлари ва урф-одат меъёрлари ҳақида илмий хулоса қилган.

Иккинчи давр мусулмон ҳуқуқи ўрнатилишидан то Ўрта Осиёнинг Россия империяси томонидан босиб олингунинг қадар ўтган вақтни ўз ичига олади. Бу орада бир неча қабилалардан иборат қорақалпоқ ҳалқи ташкил топади. Улар дастлаб олти қабилалардан иборат бўлган. Булар: қипчоқ, кенагас, хитой, манғит, қўнғирот, муйтен қабилалари эди.

XVIII асрнинг 70-йилларидан бошлаб Хива хонлиги қорақалпоқ ерларини ўзига бўйсундириб олиш учун тўхтоворсиз ҳужумлар қиласи ва 1811 йилдан бошлаб, Сирдарё қорақалпоғларининг ота-боболари бўлиб ҳисобланадиган Амударёнинг қўйи оқимидағи ва Янгидарёдаги (Жаңадарё) қорақалпоқлар Хива хони Мұхаммад Раҳим томонидан хонликка қўшиб олинади ва Амударёнинг икки томонига ўрнашади.

XIX асрнинг ўрталарида бутун қорақалпоқ уруғларини бошқариш, солиқлар ундириш, ҳарбий хизматни ўташ мажбуриятларига доир ишларни тартибга солиш мақсадида беклар

бени тайинланган. Айрим туманларни идора қилиш учун эса хон ўзининг қариндош-урұғлари ва ишончли одамларини қорақалпоқлар яшайдиган қуи Амударё ва Оролбўйи ҳудудларига жўнатиб турганлар. Шунингдек, уларга ёрдам бериш учун қозиларни ҳам кўшиб юборгандар. Мусулмончилик асосларини қорақалпоқ ҳалқи орасида мустаҳкамлаш учун эса Хивадан руҳонийлар гурухларини жўнатганлар.

Учинчи даврда хуқукий тизим Россия империяси мустамлакачилиги таъсирида ривожланган бўлиб, у Ўрта Осиё Россия империяси томонидан босиб олинганидан то Қорақалпоқ автоном вилоятининг ташкил топишигача бўлган даврни ўз ичига олади. Бу даврда бир неча юз йиллар мобайнида мусулмон хуқуки амал қилиши билан бирга, Россия империяси қонунчилигининг (роман-герман хуқуқ оиласига мансуб хуқукий тизим ва фояларнинг) кириб келиши бошланган.

Шунингдек, бу даврни қорақалпоқларнинг Шўро тўнтаришига қадар хуқукий тизими шаклланишининг, сиёсий-бошқарув институтларининг кўчайган даври сифатида Хива хонлиги таркибида Россия протекторатини тан олган даврини кўрсатиш мумкин. Чор Россияси Ўрта Осиёни бутунлай босиб олишни якунлагандан кейин, қорақалпоқларнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида, давлат бошқарувида анча ўзгаришлар юз берди.

Қорақалпоқлар жойлашган ҳудудлар Туркистон генерал губер-наторлигининг Сирдарё вилояти Амударё бўлими деб юритилди ва унинг пойтахти Петро-Александровск шахри деб белгиланди (хозирги Тўртқул шахри). Туркистон ўлкаси таркибидаги қорақалпоқларнинг сиёсий тузуми 1886 йили Россия хукумати томонидан қабул қилинган «Туркистон ўлкасини бошқариш тўғрисидаги Низом»га мувофиқ тартибга солинган.

Хива хонлиги таркибидаги қорақалпоқлар сиёсий тузуми эски хонлик тартиб-қоидалари буйича тартибга солинган.

1918-1921 йилларда Туркистон автоном республикасининг, 1920 йилда Хоразм ва Бухоро Ҳалқ Республикаларининг ташкил топиши Ўрта Осиё ҳалқлари тарихида муҳим даврлар бўлиб ҳисобланади.

1920 йил 28 апрелда Ўрта Осиё КП(б) Марказий Қўмитасида Муваққат Комиссия тузилиб, унинг таркибидаги кичик комиссиялар ўзбек, туркман, қозоқ, қирғиз, токик, қорақалпоқ ҳалқларининг давлатчилиқ тузуми тўғрисидаги масала бўйича иш олиб борди. 1924 йил 10 майда ушбу Комиссия Ўрта Осиёда миллий давлат чегараланишини ўтказиш кераклиги тўғрисида қарор қабул қилди. Жумладан, қорақалпоқ туманларини Хоразмдан ажратиб чиқариш масаласи ҳам кўриб чиқилди.

Миллий давлат чегараланиши натижасида Қорақалпоғистон автоном вилояти таркибига кўйидаги ҳудудлар киритилди:

- а) Аввалги Амударё вилояти ҳудудлари;
- б) Хоразм Совет Социалистик Республикасининг Хўжайли ва Қўнғирот туманлари.

Ҳудудий жиҳатдан вилоят 4 округга бўлинган: Тўртқўл, Чимбой, Хўжайли, Қўнғирот.

Қорақалпоқ автоном вилоятининг тузилиши билан Шўро тўнтаришига қадар икки бўлак бўлиб яшаган қорақалпоқ ҳалқи марказлашган ҳокимият мавжуд бўлган ўз давлатчилигига эга бўлди. Автоном вилоят шакли қорақалпоқ ҳалқи давлатчилигининг ва хуқукий тизимининг расмий илк қўриниши ҳисобланади.

Тўртинчи давр - Қорақалпоғистон автоном вилояти Қозоғистон АССР таркибida ташкил топиши (1925 йилдан), Қорақалпоғистон автоном вилоятини бевосита РСФСР таркибига кирадиган автоном республикага айлантирилишидан (1932 йилдан) Қорақалпоғистон АССРнинг Ўзбекистон ССР таркибига киритилишигача бўлган давр. Бу давр аралаш хуқукий тизимлар давридир.

1925 йил 12-19 февралда Тўртқўл шаҳрида бўлиб ўтган Қорақал-поғистон автоном вилояти Советларининг биринчи съезди «Қорақал-поғистон автоном вилояти Қозоғистон АССР таркибida ташкил топганлиги тўғрисида Декларация» қабул қилди ва «Қорақалпоқ ҳалқининг миллий давлатчилигиги» ташкил этилганлигини қонуний расмийлаштириди.

1932 йил 5 марта Қорақалпоғистон автоном вилояти Ижроия Қўмитасининг Пленумида Қорақалпоғистон автоном вилоятини бевосита РСФСР таркибига кирадиган автоном республика қилиб тузиш тўғрисидаги таклифи қабул қилинди. ВЦИК Президиуми Қорақалпоғистон автоном вилоятини Қорақалпоғистон автоном республикасига айлантириш тўғрисида тарихий қарор қабул қилди.

1932 йилнинг 25 майда Тўртқўлда Қорақалпоғистон Автоном Совет Социалистик Респу-

бликасининг 1-ташкилий съезди бўлиб ўтди. Биринчи ташкилий съездда Қорақалпоғистон Республикасининг Марказий Ижроия Кўмитаси ва хукумати тузилди.

Қорақалпоғистон автоном вилояти Қорақалпоғистон АССР бўлиб мустаҳкамланганидан кейин кўп ўтмасданоқ унинг биринчи Конституцияси ишлаб чиқилди. 1932 йил 3 декабрдан Қорақалпоғистон АССР депутатлар Совети Марказий Ижроия қўмитасининг 2-сессияси унга тақдим этилган конституция лойиҳасини кўриб чиқди ва тасдиқлаш учун Бутунrossия Марказий Ижроия кўмитаси ва Советларнинг Бутунrossия съездига тақдим қилди.

1932 йилги Асосий қонун 6 бўлим, 7 боб ва 100 моддадан иборат эди. Ушбу Асосий қонун ҚҚАССР олий органлари СССР ва РСФСР олий органлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни аниқлаб берди.

Умуман ҚҚАССРнинг 1932 йилги Конституциясида ҚҚАССРнинг давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг иш фаолияти принциплари ва унинг хукукий статуси (мақоми) илк бор белгиланди.

Бешинчи давр - 1936 йилги СССР Конституциясига мувофиқ Қорақалпоғистон АССР РСФСР таркибидан чиқарилиб, Ўзбекистон Республикаси таркибига кирганидан то 1991 йилда мустақил Ўзбекистон Республикаси эълон қилинишига қадар ўтган вақтни ўз ичига олади. Бу даврда хукукий тизим Совет мустамлакачилиги шароитида ривожланган, Иттифоқ таркибида бўлган Ўзбекистон ССР ва Қорақалпоғистон АССРнинг хукукий тизими шакланган. Мазмун ва моҳиятига кўра бу тизим социалистик хукуқ оиласига мансуб бўлган.

1937 йил 20 марта ҚҚАССР Советларининг III махсус қурултойида Конституция қабул қилинди. Қорақалпоғистон АССРнинг Асосий қонуни 1937 йилнинг сентябрда Ўзбекистон ССР Марказий Ижроия Кўмитасининг Президиуми томонидан тасдиқланди.

Ушбу Конституцияга мувофиқ, мамлакатдаги аввалги бир қанча қонун чиқарувчи органларни ўз ичига жамлаган съездлар Совети тизими тарқатилиб, унинг ўрнига бирдан-бир қонун чиқарувчи органи қилиб ҚҚАССР Жўқорғи Совети белгиланди.

Қорақалпоғистон АССРнинг иккинчи Конституцияси Жўқорғи Советнинг IX чақириқ навбатдан ташқари 1978 йили 29 майда бўлиб ўтган 8-сессиясида қабул қилинди. Халқ депутатларининг сайлов тартиби Ўзбекистон Республикаси Конституцияси билан тартибга солинса депутатларнинг статуси (мақоми) тўғрисидаги масала ҳам Республиканинг ўз қонунчилиги билан тартибга солинди. Шунинг ўзи ҚҚАССР статусининг кенгайгандигини кўрсатиб турибди. Асосий Қонунда Қорақалпоғистоннинг Олий ҳокимият органлари, Министрлар Кенгаши ва маҳаллий ҳокимият ва ижроия органларининг ваколатлари ҳам бироз кенгайтирилди.

Олтинчи давр Қорақалпоғистон хукукий тизимининг ривожланишидаги кейинги босқичи бўлиб, бу давр 1991 йилдан – ҳозирга бўлган даврни ўз ичига олади, яъни Ўзбекистон ўз давлат мустақиллигини қўлга киритгач, Қорақалпоғистон АССР Республикаси мустақил Ўзбекистон таркибидаги суверен Қорақалпоғистон Республикаси мақомини олганидан бошланади.

Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил давлат мустақиллигига эга бўлганлиги катта тарихий аҳамиятга эга воқеа ҳисобланади. Чунки ҳалқимиз ўз тақдирини ўзи белгилаш хукуқига эга бўлди, халқ давлат ҳокимиятининг бирдан-бир соҳиби, эгаси бўлди. Ўзбекистон мустақиллиги республикада адолатли, демократик, инсонпарвар жамият қуриш учун йўл очиб берди, ўз миллий давлатчилигимизни барпо қилишга имконият яратди.

1990 йил 14 декабря Қорақалпоғистон Республикаси Олий Кенгашининг IV сессиясида «Ўзбекистон Республикаси таркибида Қорақалпоғистон Республикаси суверенитети тўғрисида» Декларация қабул қилинди. Ҳар икки республика ўртасидаги сиёсий, хукукий, иқтисодий, маданий соҳалардаги муносабатлар Ўзбекистон Республикаси Конституциясида ҳам ўз аксини топди. Натижада икки томонлама хурмат асосида қорақалпоқ ҳалқининг ўз тақдирини ўзи белгилаш, мустақил тараққиёт ҳамда давлатчиликни мустаҳкамлашдаги роли ошди ва Қорақалпоғистон хукукий тизими ўз ривожланиши босқичида ана шундай адолатли демократик имтиёзларга эга бўлди.

Қорақалпоғистон – Ўзбекистон Республикаси таркибига кирадиган суверен демократик республика бўлганлиги сабабли Қорақалпоғистон хукукий тизими ҳам Ўзбекистон Республикасининг хукукий тизимидек – умумэтироф этилган талаблар ва халқ манфаати ҳамда фуқароларимизнинг эркин ҳаёти, фаровон келажагини ҳисобга олган ҳолда яратилди, унга

мувофиқ ҳаракатда бўлган ҳуқуқий ҳодисалар, воситалар, жараёнлар, институтлар, муассасаларнинг ўзаро мантиқий боғлиқ ҳолдаги ифодасидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Л.М.Ахунджанов. Становление и развитие национальной государственности Республики Каракалпакстан. Т. «Узбекистан» 1992. стр.55.
2. С.Д.Ниетуллаев «Қарақалпақстан Республикасының Конституциялық ҳуқықы». Нокис., «Билим»., 1996 йил 16-бет.
3. С.Д.Ниетуллаев. «Қарақалпақстан Республикасының Конституциялық ҳуқықы». Нокис., «Билим»., 1996 йил 22-бет.
4. Қарақалпақстан Республикаси Конституциясы. Нөкис. «QARAQALPAQSTAN», 2021.

ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ МУАССАСАЛАРИНИНГ ФУҚАРОЛИК-ХУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ ШАКИЛЛАНИШ ТАРИХИ

Кушбоқов Шохруҳ Ҳасан ўғли
ИИВ Академияси ўқитувчisi
Зикиров Собиржон
ИИВ Академияси курсанти
Тел. +99890-133-67-31

Аннотация. Мақолада жазони ижро этиш муассасаларини фуқаровий-хуқуқий мақоми шакилланиш тарихи ҳамда Юртимизда жазони ижро этиш муассасалари юридик шахс сифатида фаолият олиб бориши ўрганилган.

Таянч тушунчалар: жазони ижро этиш муассасаси; юридик шахс; пенитенциар модел; маҳкумларнинг меҳнати.

Жазони ижро этиш муассасалари нафақат жазо ижросини таъминлайди балки маҳкумларни ахлоқан тузатишга хизмат қиласди. Юртимизда тарихан олиб қаралганда жазони ижро этиш муассасаларини фуқаролик-хуқуқий мақоми яъни юридик шахс сифатида шакилланишга имкон бўлмаган чунки Бухоро амирлиги, Кўқон ва Хива хонликларигача бўлган давргача ЖИЭМлари мустақил тузилма эмас балки оддий зиндан кўринишида бўлган; чор Россияси хукмонлиги ва собиқ Иттифоқ хукумонлиги даврида ҳам муассасалар юридик шахс мақомига эга бўлмаган.

Замонавий кўринишдаги биринчи жазони ижро этиш муассасалар 1553 йилда Англияда ва 1595 йилда Голландияда пайдо бўлган. Бу мамлакатларда ишлаб чиқариш муносабатлари бошқаларга қараганда эртароқ вужудга келган ва шунинг учун озодликдан маҳрум қилиш жазосига хукм қилингандар фаолият юритиш учун энг фойдали ва нисбатан арzon ишчи кучи сифатида қизиқиш ўйғотган[1]. Бундан кўриниб турибтики ЖИЭМларининг фуқаролик-хуқуқий муносабатга киришиши айнан шу даврдан тўлиқ ўз ифодасини топган.

XVIII-аср охирида тадқиқотчилар Жон Ховард ва Жеремиаҳ Бентҳам жиноятчиларнинг салбий одатлари ва ахлоқини тузатиш учун касбий тайёргарлик, меҳнат ва ахлоқий таъсир кўрсатишни назарда тутувчи пенитенциар моделни таклиф қилдилар[2]. Ушбу тадқиқотчилар томонидан ишлаб чиқилган жазо тамойиллари ва тушунчалари кўплаб давлатларнинг, шу жумладан Ўзбекистоннинг амалдаги қонунчилигида ўз аксини топган.

Жазони ижро этиш муассасалари тарихда хусусий шахслар билан фуқаролик-хуқуқий шартномалар тузиш илк кўринишлари 1607 йилда инглиз қўчманчиларидан кейин маҳкумлар Виржиния штатига келтирилиш бўлган. Уларни ташиш хусусий пурратчилар томонидан амалга оширилди, бунинг эвазига пурратчилар маҳкумларни қулликка сотиш хуқуқини олдилар. Бундай келишув Британия хукуматига харажатларни сезиларли даражада камайтириш ва Буюк Британия жазони ижро этиш муассасаларидағи бўш жойлар сонини ошириш имконини берди[3]. Буюк Британиянинг ўзида бу соҳада давлат ва хусусий капиталнинг ўзаро таъсири ўрта асрларда қайд этилган. Хуқуқбузарларни жазолашнинг бундай тизими хукумат вакиллари томонидан эмас, балки даромадлари бевосита судланганлар сонига боғлиқ бўлган хусусий тадбиркорлар томонидан ишлаб чиқилган[4].

АҚШда фуқаролар урушидан сўнг, кичик жиноятлар учун хукм қилинган собиқ қуллар, айниқса жанубий штатларда мажбурий меҳнат учун[5] хусусий пурратчиларга ёлланган. 1885 йилга келиб АҚШнинг 13 штати маҳкумларни ёллаш учун хусусий тадбиркорлар билан шартнома тузди. Маҳкумларнинг меҳнати пурратчилар учун ҳам, жазони ижро этиш муассаса маъмурияти учун ҳам иқтисодий жиҳатдан фойдали эди. Даромадлар ҳар доим ҳам маҳкумларни сақлаш харажатларини қопламасди, лекин шу йўл билан жазони ижро этиш тизими маъмурияти муассасаларни ўзини ўзи таъминлаш даражасига олиб келган ва ҳатто молиялаштириш учун олинган пулнинг бир қисмини давлат бюджетига қайтариш ҳолатлари ҳам бўлган[6].

1905 йилда АҚШ президенти Рузвелт жазони ижро этиш муассасалар меҳнатидан федерал лойиҳалар учун фойдаланишни тақиқловчи ҳужжатни имзолади. 1929 йилда Конгресс штатларга бошқа штатлардан маҳкумлар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларни олиб киришни тақиқлаш имконини берувчи қонунни тасдиқлади (Ҳawes-Соопер акти). Ундан

кейин маҳкумларнинг меҳнатидан фойдаланишни тақиқловчи ва улар томонидан яратилган товарларни ташишни чекловчи бошқа қонунлар қабул қилинди.

АҚШ хусусий тадбиркорларга ҳаттоки жазони ижро этиш муассасаларини хусусийлаштириш имконини берди. Бу тажриба 1850-йилларда Калифорнияда очилган хусусий компания томонидан қурилган ва бошқариладиган биринчи жазони ижро этиш муассасаси (Сент-Квентин жазони ижро этиш муассасаси)да ўз аксини топди. Лекин бу тажриба муваффақиятсиз тугади - унинг атрофида коррупция ва нотўғри бошқарув ҳолатлари билан боғлиқ жанжаллар штат хукуматини хусусий компания билан шартнома тузишдан бош тортишга ва жазони ижро этиш муассаса бошқарувини ўз қўлларига қайтаришга мажбур қилди.

Фикримизча, ушбу тажрибамутлақотўғри эмас, чунки жазони ижро этиш муассасаларининг асосий мақсади фойда олиш эмас балки маҳкумларни ахлоқан тузатишдир.

ХХ аср бошидан буён АҚШ дабарчажазони ижро этиш хизматлари фақат давлат томонидан давлат бюджети (федерал ёки штатлар) ҳисобидан қурилган ва молиялаштирилдиган муассасаларда тақдим этилган. Бир қатор ҳолларда нотижорат ташкилотлар, кўнгиллилар томонидан маҳкумларни реабилитация қилиш бўйича хизматлар кўрсатилди. Жазони ижро этиш муассасаларни сақлаш харажатлари анъанавий равишда юкори бўлган, шунинг учун бир қатор хизматларни (одатда тиббий хизматлар, озиқ-овқат, транспорт) кўрсатиш учун хусусий компаниялар билан шартнома тузиш амалиёти кенг тарқалган[7].

Жазони ижро этиш муассасалари Юртимизда 2020 йил 15 апрелдаги “Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ жазоларни ижро этиш муассасаларининг фаолияти самарадорлигини таъминлаш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори билан юридик шахс сифатида фаолият олиб бора бошлади.

Ушбу қарорда Жазони ижро этиш муассасаси юридик шахс ҳисобланади, фаолиятини амалга ошириш учун ўз мустақил балансига, шахсий ғазна ҳисобварағига ва банк ҳисобварағига, Ўзбекистон Республикаси Давлат герби тасвири туширилган ва ўз номи давлат тилида ёзилган муҳрларга, шунингдек, ўз фаолиятини амалга ошириш учун муассасанинг номи ёзилган ва Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг тасвири туширилган бланкаларга эга бўлади[8] деб тариф берилган.

Бундан кўриниб турибдики, Юртимизда жазони ижро этиш муассасалари ўзи мустақил равишда фуқаролик-хукуқий муносабатга кириша оладиган тузилмага айланиб улгурди. Шу билан бирга ушбу муассаса ФКнинг 40-моддаси (Юридик шахсларнинг турлари)да белгиланган юридик шахс турининг фойда олишни ана шундай мақсад қилиб олмаган ташкилот (тижоратчи бўлмаган ташкилот) юридик шахс[9] ҳисобланади. Чунки Жазони ижро этиш муассасаси юридик шахс сифатида фойда олишни эмас балки ЖИЭМнинг мақсади маҳкумни ахлоқан тузатиш — унда қонунга итоаткор хулқ-атворни, инсонга, жамиятга, меҳнатга, жамият турмуши қоидалари ва анъаналарига хурмат муносабатини шакллантиришдан иборат[10].

Хуласа қилиб айтганда тарих бизга яхши дарс ҳисобланади чунки АҚШ хусусий тадбиркорларга жазони ижро этиш муассасаларини хусусийлаштириш имконини берди. Бу тажриба 1850-йилларда Калифорнияда очилган хусусий компания томонидан қурилган ва бошқариладиган биринчи жазони ижро этиш муассасаси (Сент-Квентин жазони ижро этиш муассасаси)да ўз аксини топди. Лекин бу муассаса юридик шахс сифатида маҳкумни ахлоқан тузатиш эмас фойда олишни ўз фаолиятининг асосий мақсади қилиб олган (тижоратчи ташкилот) бўлди халос. Бундай ЖИЭМларда маҳкумлар фақат арzon ишчи кучи сифатида керак бўлади эди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1.2. История формирования пенитенциарных систем в зарубежных государствах - Департамент пробации КР (probation.gov.kg)

3. Austin J., Coventry G. Emerging Issues on Privatized Prisons. Monograph. National Council on Crime and Delinquency. 2001. Retrieved on June 16 from: <http://www.ncjrs.org/pdffiles1/bja/181249.pdf> P. 19.

4. Hallett M. (2004) Commerce with Criminals: Neo-Colonialism in Criminal Justice. Review of Policy Research, Vol. 21, No. 1.

5. Hallett M. Op. Cit.

6. Сморгунова А.Л., кандидат юридических наук, доцент кафедры уголовного права РГПУ им. А.И. Герцена. История приватизации пенитенциарных учреждений за рубежом (wiselawyer.ru)

7. Austin J., Coventry G. Op. cit. P. 21.

8. 128-сон 05.03.2020. Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ жазоларни ижро этиш муассасаларининг фаолияти самарадорлигини таъминлаш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида (lex.uz)

9. 21.12.1995. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (биринчи қисм) (lex.uz)

10. 25.04.1997. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-ижроия кодекси (lex.uz)

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ОЗОДЛИКНИ ЧЕКЛАШ ЖАЗОСИНИ ҚЎЛЛАШ ЗАРУРАТИ

Кушбоқов Шоҳруҳ Ҳасан ўғли
ИИВ Академияси ўқитувчиси
Орзиқулова Севара Нормамат қизи
ИИВ Академияси курсанти
Тел. +99897-772-73-50

Аннотация. Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасида озоликни чеклаш жазосини ижро этишдаги амалий ютуқлар ва камчиликлар таҳлил қилиниб кўриб чиқилган.

Таянч тушунчалар: Озодликни чеклаш; Пробация хизмати; Авесто; Пробация назоратидаги шахс.

Миллий давлатчилигимиз қарийб уч минг йиллик тарихида илк бор аждодлар яратган мўъжиза бўлмиш “Авесто” китобидаги: “Эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал” шиори бугун ғам ўз аҳамиятини йўқотмаган[1]. Унга кўра “Авесто”да жазо бериш диний “диний-этник қоидаларга бўйсндириш мақсадидаги ҳаракат” маъносида қўлланиб, хатти-ҳаракат учун тўловни англатган. Жазони синааб кўриш қоидалари асосида олиб борилган[2]. Шу аснода Юортбошимиз ҳам Олий Мажлисга мурожатида “Биз жиноий жазоларни инсонпарварлик нуқтаи назаридан ўзгартиришга алоҳида эътибор қаратамиз”[3] деб такидлаганлар.

Бизга маълумки мамлакатимизда қилган жинояти учун жазо тайинлашда инсонпарварлик тамойили асосида илмий ва амалий ишлар амалга оширилмоқда. Булардан энг халқ тили билан “уй қамоғи” ибораси билан ифода этиладиган озодликни чеклаш жазосидир.

Озодликни чеклаш жазоси ижросини Пробация хизмати таъминлаб ушбу жазо тури жиноятларни олдини олишда салмоқли ўрин тутмоқда. Жазо жиноят содир этишда айбли деб топилган шахсга нисбатан давлат номидан суд ҳукми билан қўлланадиган ва маҳкумни қонунда назарда тутилган муайян ҳуқуқ ва эркинликлардан маҳрум қилиш ёки уларни чеклашдан иборат мажбурлов чорасидир.

Озодликни чеклаш қандай жазо?

Озодликни чеклаш- суд томонидан маҳкумга нисбатан яшаш жойини у ёки бу сабаб билан тарқ этишини бутунлай тақиқлашдан ёки сутканинг муайян вақтида яшаш жойидан чиқиши чеклашдан иборат[4]. Озодликни чеклаш бир ойдан беш йилгача муддатга тайинланади ҳамда суд томонидан белгиланадиган органлар назорати остида ўталади. Озодликни чеклаш, уни маҳкумнинг яшаш жойида ўташ шартлари содир этилган қилмишнинг хусусияти ва суд чиқарган қарорни ижро этишдан бўйин товлашнинг олдини олиш ҳисобга олинган ҳолда суд томонидан белгиланади[5].

Бир гурух олимлар озодликдан маҳрум қилиш жазосини тайинлаш зарурат бўлмаган ҳолатларда озодликни чеклаш жазосини қўллаш мақсадга мувофиқлигини қайд этадилар. Жумладан, М. Усмоналиев ва F.o. Эрматовлар “жиноятчиликка қарши курашда фақат қаттиқ жазо чораларини қўллаш орқали кўзланган мақсадга эришиб бўлмаслигини”[6], профессор к.Р.Абдурасурова “Судлар томонидан фақат муқаддам судланган шахсларга оғир жазо тайинланишини[7], А.А. Шамансуров, Ч.А. Сатторов, А.Р. Пайзиевлар эса “озодликдан маҳрум қилиш жазоси бошқа жазоларни қўллаш самарасиз бўлганида[8] қўлланилиши зарурлигини ўринли қайд этадилар. Айрим ҳолатларда, жазони ижро этиш жойларига юборилган маҳкумлар қайта тарбияланиш ўрнига, жиноят оламининг барча қонун-қоидаларини ўзлаштириб, “профессионал” жиноятчиларга айланишига сабаб бўлмоқда[9]. Натижада кенг жамоатчилик диққат-эътиборидан четда қолиш эҳтимоли кўпроқ бўлмоқда[10].

Ушбу жазони қўллашнинг ижобий жиҳатлари бу:

биринчидан, озодликни чеклаш жазоси тайинланган шахс доимо назоратда бўлиши яни муайян жойларга бормаслик, оммавий ва бошқа тадбирлар ўtkазишида иштирок этмаслик, муайян фаолият билан шуғулланмаслик, муайян буюмларга эга бўлмаслик ёки уларни ўзида сақламаслик, транспорт воситасини бошқармаслик, маҳкумларни назорат қилувчи органнинг розилигисиз яшаш жойини, иш ва (ёки) ўқиш жойини ўзгартираслик, тегишли маъмурий ҳудуддан ташқарига чиқмаслик, муайян шахслар билан алоқа ўрнатмаслик,

алоқа воситаларидан, шу жумладан Интернетдан фойдаланмаслик, алкоголли ичимликлар истеъмол қилмаслик каби чекловлар қўйилиши маҳкумни ножӯя ҳаракатларини чеклайди фақат оиласи бағрида оиласи учун яшаш имконини беради;

иккинчидан, ушбу жазо тайинланган шахс жамиятдан ажратилмаган ҳолда Пробация ходимлари кўмагида ишга жойлашиш ва “темир дафтар”, “аёллар дафтари” ва “ёшлар дафтари” киритилиб маҳалла назорати остида иш фаолиятини олиб бориши оиласига Давлат томонидан имкониятлар яратишга кўмак беради.

Ушбу жазони кўллашдаги муаммолар:

биринчидан, озодликни чеклаш жазоси тайинланган шахс Пробация назорати остида бўлади. Шу боис Пробация хизмати амалиётига 3 000 дона электрон браслетларни тадбиқ этишни назарда тутувчи 2020 йилда озодликдан маҳрум қилиш туридаги жазоларни ижро этиш муассасаларини видеоқузатув мосламалари ва шахсий видеорегистраторлар (боди-камералар) билан жиҳозлаш ҳамда Пробация хизмати амалиётига электрон браслетларни тадбиқ этиш[11] амалиёти жорий этилиши керак эди лекин ушбу ВМ қарори ижроси таъминланмади;

иккинчидан, туман (шаҳар) ички ишлар органлари Пробация бўлинмаларининг шахсий таркиби улар зиммасига юқлатилган вазифаларни бажаришда, қоида тариқасида, бир нафар ходимга шаҳарларда — 100, туманларда — 75 нафар маҳкум[12] ҳисобидан келиб чиқиб тақсимланиши кўзда тутилган эди лекин ҳозирда Тошкент шаҳрида бир ходимга маҳкумлар сони ушбу кўрсаткичдан ошиби кетмоқда;

учинчидан, сутканинг муайян вактида яшаш жойидан чиқиши чекланган маҳкумлар Пробация ходимлари ва профилактика инспектори томонидан ҳар ойда камида 3 маротаба яшаш жойидан чиқиши чекланган муайян вактида мазкур чеклашга амал қилаётганлигини текшириш учун доимий равишда назорат қилиб борилади. Лекин сутканинг белгиланган вақти асосан судялар кечаси соат 23:00 дан 06:00 ни белгилаши мумкин бу ҳолатда маҳкумни текшириш учун келган Пробация ходими ёки профилактика инспектори МЖтКнинг 192-модда (Маишӣ шовқингта қарши кураш талабларини бузиш)сидаги талаб бузилади яъни тунги вактда — соат 23.00 дан 06.00 гача — фуқароларнинг осойишталиги ва нормал дам олишини бузиш, улардан ташқарида жуда зарур бўлмагани ҳолда шовқин чиқарувчи ишлар қилиш[13] хуқуқбузарлигини ходимлар ўзлари содир этиб қўйиши мумкунку. Ушбу маҳкум яшайдиган хонадонда фақат ўзи эмас балки оила аъзолари ҳам яшайди шунинг учун ушбу ҳолатни олдини олиш мақсадида суд хукм чиқариш вақтида оила аъзоларини ҳам огоҳлантириб қўйиши мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Хулоса ўрнида, ушбу жазо турини ижро этишда қўйидаги таклифларни бериш ўринли деб топтик. Улар кўйдагилар:

биринчидан, ушбу жазо тайинлангандан сўнг Пробация хизмати амалиётига 3 000 дона электрон браслетларни тадбиқ этишни қайта кўриб чиқиши.

иккинчидан, озодликни чеклаш жазосини ижросини таъминлашда асос бўладиган қонун ва қонун ости хужжатларни қайта кўриб чиқиши (ЖИК ва 2017 йил 28 авгуистдаги “Муайян хуқуқдан маҳрум қилиш, ахлоқ тузатиш ишлари ва озодликни чеклаш тариқасидаги жазоларнинг ижросини ташкил этиш ҳамда шартли хукм қилинган шахслар устидан назоратни амалга ошириш тартиби тўғрисидаги йўриқномани тасдиқлаш ҳақида” 157-сонли ИИВ буйруғи).

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Усмонов Д.М. Шартли хукм қилиш институтининг назарий, хуқуқий ва амалий жиҳатларини такомиллаштириш. Монография. -Тошкент: ИИВ Академияси, 2021.-5 б.
2. Саидов А., Тошқулов Ж. Ўзбекистон давлати ва хуқуқи тарихи: Ўқув қўлланма. -Т ИИВ Академияси, 1995.-19 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий МАжлисга Мурожатномаси. – Т: Ўзбекистон НМИУ, 2018 -Б. 41.
4. Озодликни чеклаш жазоси ҳақида биласизми? (aniq.uz)
5. 22.09.1994. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси (lex.uz)
6. Усмоналиев М., Эрматов Ф.О. Шартли хукм тушунчаси, моҳияти ва аҳамияти. – Тошкент: ТДЮИ, 2005.– Б. 3-4.
7. Абдурасурова Қ.Р. Аёллар жиноятчилигининг жиноят-хуқуқий ва криминологик

муаммолари. юрид. фан. д-ри. ... дис. – Тошкент, 2006. – Б. 249.

8. Шамансуров А.А. Проблемы законодательного обеспечения пенитенциарной системы Республики Узбекистан: автореф. дис. ... док. юрид. наук / А.А. Шамансуров. – Ташкент, 2001. – С. 19-20; Сатторов Ч.А., Пайзиев А.Р. Озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазони ижро этишда инсонпарварлик принципининг татбиқ этилиши ва аҳамияти // Ўзбекистон Республикасида суд-хуқуқ соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотлар: бугунги ҳолати, муаммо ва ечимлари: Республика илмий-амалий конференцияси материаллари (2008 йил 29 ноябрь). – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2008. – Б. 119.

9. Курбонов Д.Р. Жиноят қонунчилигини либераллаштириш шароитида жиноий жавобгарликни кўллаш муаммолари, юридик фанлар номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. – Самарқанд, 2008. – Б. 105.

10. Юлдашев М.Ш. Маҳкумлар ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро стандартларнинг миллий қонунчиликка имплементация қилиниши: Илмий рисола. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2010. – Б. 30.

11. 128-сон 05.03.2020. Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ жазоларни ижро этиш муассасаларининг фаолияти самарадорлигини таъминлаш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида ([lex.uz](#))

12. ПҚ-4006-сон 07.11.2018. Жиноят-ижроия қонунчилигини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида ([lex.uz](#))

13. 22.09.1994. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси ([lex.uz](#))

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ПРОБАЦИЯ ХИЗМАТИНИНГ
ФАОЛИЯТИНИНГ ЎРНИ

Кушбоқов Шохруҳ Ҳасан ўғли
ИИВ Академияси ўқитувчisi
Шодиёр Боходиров
ИИВ Академияси курсанти
Тел. +99890-133-67-31

Аннотация. Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасида Пробация хизматини ташкил этиш сабаблари, ундаги амалий ютуқлар ва камчиликлар ҳуқуқшунос олимлар фикрлари ва қонунчиликдаги тарифлар асосида таҳлил қилиниб кўриб чиқилган.

Таянч тушунчалар: Ички ишлар вазирлиги; Пробация хизмати; Жон Августус; пробация назоратидаги шахс.

Пробация хизматининг дастлабки шакллари ўрта асрларда Англияда вужудга келган. Бунга ўша даврда қўлланадиган жазоларнинг жуда қаттиқ ва шафқатсизлиги сабаб бўлган. Замонавий Пробация хизматини 1841 йилда АҚШ полицияси офицери Жон Августус ташкил қилган. Бунга кутилмаган бир воқеа сабаб бўлган. Кунларнинг бирида суд ичкиликбозликка йўлиқкан ҳуқуқбузарни ҳибсонага жўнатади ва уч ҳафтадан кейин ҳукм ўқилишини маълум қилади. Ҳукм ўқиладиган куни ҳуқуқбузар полиция офицери Жон Августус ҳамроҳлигида ҳушмуомалалик билан кириб қилади. Ҳамма ҳуқуқбузарнинг ташки қиёфаси ва феълатвори тубдан ўзгарганидан ҳайратланади. Кейинчалик маълум бўлишича, Жон Августус ҳуқуқбузарни назоратга олиб, ахлоқан қайта тарбиялаган экан. Шу орқали суд ва кишилар онгиди шахсни жазолаш эмас, балки қайта тарбиялаш орқали жиноятларнинг олдини олиш мумкинлиги тўғрисида тасаввур пайдо бўлган[1].

Ушбу хизмат Ўзбекистон Республикасида илк бор 2018 йил 7 ноябрда Юргашимизнинг “Жиноят-ижроия қонунчилигини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” 4006-сонли қарори билан Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Жазони ижро этиш бош бошқармаси ва унинг ҳудудий бўлинмалари таркибларида тегишлича Пробация хизмати ва унинг ҳудудий бўлинмалари (кейинги ўринларда — пробация бўлинмалари) ташкил[2] этилди ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 марта “Жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиб соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида” 6196-сонли Фармони билан Ички ишлар вазирлиги тузилмасини такомиллаштириш орқали турдош соҳавий хизматлар фаолиятини бошқариш ва мувофиқлаштиришнинг ягона тизимини жорий этиш мақсадида Патруль-пост хизмати ва жамоат тартибини сақлаш бош бошқармаси, Ҳуқуқбузарлар профилактикаси бош бошқармаси, Йўл ҳаракати ҳавфсизлиги бош бошқармаси, Пробация хизматини ўз ичига оладиган Жамоат ҳавфсизлиги департаменти[3] ташкил этилди.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда пробация фаолиятини такомиллаштириш зарурати бўйича доцентлар А.А.Шодиев ва З.Қ. Жаббаровларнинг фикрича, ўзбек оиласарида эр ёки аёл озодликдан маҳрум этилса, уларнинг танишлари ёки маҳаллада яшовчи фуқароларда маҳкумнинг бутун оила-аъзоларига нисбатан салбий қараш уйғонади. Бу эса оиласини обрўсига катта путур етказади. Шу боисдан эндиликда маҳкум манзил колонияларига юборилмасдан пробация назоратига олинади. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг «Махбуслар билан муомала қилиш бўйича минимал стандарт қоидлари», яъни 106-Манделла қоидасида «Махбус ва унинг оила аъзоси ўртасидаги алоқаларни сақлаш ва мустаҳкамланишига алоҳида эътибор қаратилиши лозим, улар зарур ва иккала томон манфаатларига хизмат қилиши назарда тутилади», деган устувор қоида бор.

Фикримизча, Пробация хизматини ташкил этишдан асосий мақсадлар мавжуд булар: биринчидан, жазони ижро этишда **инсонпарварлик** принципи қўллаш орқали жазони ўтаётган шахснинг ижтимоий мослашувига, ўқиш ва ишга жойлашишига қўмаклашади ҳамда улар томонидан қайта жиноят содир этилишининг олдини олишга эришиш; иккинчидан, илғор хорижий тажрибадан фойдаланиш. ҳозирги вақтда кўп мамлакатларда

Пробация хизматидан фойдаланилди ва ижобий натижаларга эришилмоқда. Мисол учун кўшни Қозоғистонни олайлик. Шартли равища жазога тортилганлар(6858)нинг 37 фоизига нисбатан пробация кўлланган. Натижада умумий маҳкумларнинг 202 нафари қайта жиноятга кўл урган бўлса, пробацияга тушганларнинг бор йўғи 15 нафари, яъни 7,4 фоизи такроран жиноят содир этган[4];

учинчидан, оилавий кўмак бериш. Яъни пробация назорати остидаги шахсларда меҳнат қилишда имконият чекланмаган иш фаолиятида танлов кенг мисол учун жазони ижро этиш муассасаларида жазони ўтаётган маҳкум муассасада бор иш турларинигина бажариши мумкин холос.

Бундан ташқари, 2020 йил 14 февралда ҳукуматнинг «Ички ишлар органлари Пробация хизмати фаолиятини самарали ташкил этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 84-қарори билан Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, Бандлиқ ва меҳнат муносабатлари вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича республика кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2020 йил 1 марта бошлаб назорат остидагиларга ижтимоий-хукукий ва психологик ёрдам кўрсатиш бўйича ўзаро ҳамкорликни йўлга[5] қўйилганлиги алоҳида эътиборга сазовор бўлди.

Шундай ижобий ишлар амалга оширилган бўлсада камчиликлар мавжуд. Булар қўйидагилар:

биринчидан, амалиётдаги муаммоларни ўрганилганда суд амалиётида, судлар томонидан ахлоқ тузатиш ишлари жазоси тайинлашда маҳкумнинг яшаш жойи жойлашган тумандаги Пробация хизмати томонидан назоратга олиниши белгиланмоқда. Аммо муаммо нимада, у шундаки, масалан Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманида яшовчи маҳкумга шу туман Пробация хизмати ходими томонидан назоратга олиш тартиби белгиланмоқда. Бироқ ушбу ахлоқ тузатиш ишлари жазосини ўтаётган маҳкум 20–25 километр узоклиқда жойлашган Чилонзор ёки Учтепа туманида ишлайди. Шу сабабли Пробация хизмати ходими ушбу маҳкумларни кун давомида назорат қилишнинг имкони йўқ. Масалан, Тошкент шаҳридаги суд ҳукмларининг 60–70 % да шундай назорат ўрнатиш тартиби белгиланганлигини кузатиш мумкин. Шунинг учун қайд этишимиз керакки, «Судлар томонидан ахлоқ тузатиш ишлари жазосини тайинлашда маҳкум қайси туманда ишлаши белгиланган бўлса, ушбу туманда фаолияти олиб бораётган Пробация хизмати томонидан маҳкумларни назорат қилишни белгилашга эътибор[6] берилиши;

иккинчидан, Пробация хизмати учун профессионал кадрларни тайёрлаш яъни Иив Академиясида ушбу фаолиятни бўйича курсантларни ўқитиши тизимини йўлга қўйиши;

учинчидан, маҳаллаларда юритиладиган темир дафтар, аёллар ва ёшлар дафтарлари, меҳр дафтарлари каби пробация назорати остидаги шахслар учун ҳам алоҳида дафтар юритилса мақсадга мувофиқ бўлур эди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1.4. ПРОБАЦИЯ ўзи нима? | huquqburch.uz

2. ПҚ-4006-сон 07.11.2018. Жиноят-ижроия қонунчилигини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида (lex.uz)

3. ПФ-6196-сон 26.03.2021. Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиб соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида (lex.uz)

5. 84-сон 14.02.2020. Ички ишлар органлари Пробация хизмати фаолиятини самарали ташкил этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида (lex.uz)

6. А.А. Шодиев, З.Қ. Жаббаров Жазони ижро этиш тизимида манзил-колонияларининг қисқартирилиши, инсонпарварлик комиссияларини тузиш зарурати ва аҳамияти. Иив Академияси Ахборотномаси 2021 2-сон. Т. 123-Б.

ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ МУАССАСАЛАРИНИНГ МАҲҚУМЛАРНИ ОЗОДЛИККА ТАЙЁРЛАШДАГИ ЎРНИ

Кушбоқов Шоҳруҳ Ҳасан ўғли
ИИВ Академияси ўқитувчisi
Ахрор Авазов
ИИВ Академияси курсанти
Тел. +99890-133-67-31

Аннотация. Мақолада жазони ижро этиш муассасаларини маҳқумларни озодликка тайёрлаш ва уларни жазони ўтаб бўлгандан сўнг иш билан таъминлаш борасида хуқуқшунос олимлар фикрлари ва қонунчиликдаги тарифлар асосида таҳлил қилинб кўриб чиқилган.

Таянч тушунчалар: жазони ижро этиш муассасаси; маҳкум; тараққиёт стратегияси; дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети.

Қайд этишимиз керакки, бугунги кунда Ўзбекистонда 54 та жазони ижро этиш муассасалари мавжуд. Уларнинг 18 таси ёпик турдаги колониялар, 25 таси очик манзил колониялари, 11 таси эса тергов ҳибсоналари ҳисобланади.

Ушбу жазони ижро этиш муассасаларга Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 15 апрелдаги “Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ жазоларни ижро этиш муассасаларининг фаолияти самарадорлигини таъминлаш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида” 128-сонли қарори билан асосий вазифалардан бири этиб: *Маҳқумларни озод қилишига тайёрлаш, шига жойлашишига ва машший ҳаётидаги эҳтиёжларини аниқлаш, жазони ижро этиши муассасаларидан озод қилингандан кейин уларнинг хуқуқ ва мажбуриятларини тушунтириши, шунингдек, уларнинг хуқуқбузарликларни содир этишининг олдини олиш мақсадида тарбиявий ишлар олиб бориши*^[1] белгиланган.

Демак, жазони ижро этиш муассасалари маҳқумларни нафақат қилган жинояти учун тайинланган жазо ижросини таъминлади балки маҳқумларни озодликка ҳам тайёрлади экан. Маҳқумларни озодликка чиққандан сўнг иш билан таъминланиши борасида бир неча назарий қарашлар мавжуд бўлиб, улардан бири хуқуқшунос олимлар Шодиев А.А. ва Жаббаров З.қ. назаряларидир. Уларнинг фикрича, суд ҳукмларида маҳқумни айнан ким иш билан таъминлаши масаласини ҳам аниқ белгилаб ўтиш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Бу каби масалаларни ҳам кенг жамоатчилик иштирокида муҳокама қилиш ва унинг мақбул ечимини топиш зарур^[2] деб такидлаганлар.

Фикримизча, маҳқумларни келажагини унинг озодликда қайта жинояти содир этишини олдини олиш биргина жазони ижро этиш муассасалари вазифаси эмас балки жамоат бирлашмалари ва бошқа давлат органларининг вазифаси ҳос ҳисобланмоғи лозим.

Бу борада 2022 — 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон Фармонинг 14-мақсади (Қонун устуворлиги ва конституциявий қонунийликни таъминлаш ҳамда инсон қадрини ушбу жараённинг бош мезони сифатида белгилаш)нинг биринчи хатбоисида. Маҳқумлар ва жазони ўтаб бўлган шахсларнинг меҳнат, ижтимоий таъминот ва халқаро эътироф этилган бошқа хуқуқларини таъминлаш, уларнинг ижтимоий мослашуви ва жамиятга реинтеграциясига кўмаклашишнинг самарали механизmlарини жорий этиш, ушбу йўналишда давлат ва жамият институтларининг биргаликдаги фаолиятини йўлга қўйиш^[3] масаласи назарда тутилган.

Ушбу мақсад билан қонун лойхаси ишлаб чиқилаётгани эътиборга сазовор ҳисобланади. Ушбу қонун лойхасини амалга ошириш механизми белгиланган бўлиб улар қуидагилар:

1. Озодликдан маҳрум этилган шахсларга жазони ўташ шароитларини халқаро стандартларга мувофиқ такомиллаштириш.
2. Меҳнатга жалб этилган маҳқумларга колониялардаги иш стажини умумий меҳнат стажига қўшиб ҳисоблаш тартибини жорий этиш.
3. Озодликдан маҳрум этиш тарзидаги жазони ўтаб бўлган фуқароларни қўллаб-куватлаш бўйича “дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети”ни жорий қилиш орқали уларнинг ижтимоий мослашуви механизmlарини такомиллаштириш.
4. Маҳқумларнинг тузалиш йўлига ўтганлигини белгиловчи қатъий мезонларни белгилаш.

Ушбу механизм амалиётда ўз аксини топса қуйидаги ижобий ютуқларга эришилади:

Биринчидан, Жазони ижро этиш муассасалари жазони ўташ шароитларини халқаро стандартларга мувофиқ такомиллаштирида маҳкумлар ҳам авалло инсон эканлиги Республикаизда инсон қадри унинг ҳақ-хуқуқлари тўлиқ таъминланаётганидан далолат беради.

Иккинчидан, Мехнатга жалб этилган маҳкумларга колониялардаги иш стажини умумий меҳнат стажига қўшиб ҳисоблаш тартибини жорий этиш Конситуциямизнинг 37 моддасида Суд ҳукми билан тайинланган жазони ўташ тартибидан ёки қонунда кўрсатилган бошқа ҳоллардан ташқари мажбурий меҳнат тақиқланади[4] деган жумлага ўзгартириш киритилишига ҳам сабаб бўлиши мумкин. Чунки маҳкумларни ҳозирда мажбурий меҳнатга жалб қилиш қилинса ушбу тизим ишга тушса маҳкумлар ихтийёрий ишлаши мумкин. Негаки жазони ўтаб туриб ҳам келажагини қуришга давлат томонидан имкон берилади.

учинчидан, Шу вақтгача ЖИЭМлардан озод қилинаётган шахслар яшашни мўлжаллаётган жойга етиб олиши учун йўл ҳужжатлари, белгиланган норма бўйича озиқ-овқат маҳсулотлари ёки пул компенсацияси билан таъминланади. Озод қилинаётган шахсларда мавсумий кийим ва пойабзал, шунингдек уларни сотиб олишга пул бўлмаса, улар кийим ва пойабзал билан бепул таъминланади. Шу мақсадлар учун озод қилинаётган шахсларга бир йўла тўланадиган пул нафақаси берилиши мумкин[5] эди. Эндиликда озодликдан маҳрум этиш тарзидаги жазони ўтаб бўлган фуқароларни қўллаб-қувватлаш бўйича “дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети”ни жорий қилиш орқали уларнинг ижтимоий мослашуви механизmlарини такомиллаштириш фаолияти йўлга қўйилмоқда. Бу биноан маҳкум озод бўлгандан сўнг ўзини оиласини қўллаб қувватлаш учун ёрдам хисобланади.

туртинчидан, Маҳкумларнинг тузалиш йўлига ўтганлигини белгиловчи қатъий мезонларни белгилаш тартиби ишлаб чиқилиши қуйидаги ижобий назарияни амалиётда ўз аксини топишига бир восита бўлади. Яъни келиб чиқиши мумкин бўлган коррупция омилларини олдини олиш. Жазони ижро этиш муассасалари маъмурияти маҳкумни жазодан озод қилиш ёки жазосини енгилроғи билан алмаштириш тўғрисида судга тақдимнома киритишни мустақил ҳал этса коррупция омиллари аралashiши мумкин. Натижада улар латент бўлиб қолиб кетавериши мумкин. Чунки Халқаро ҳамжамият томонидан эътироф этилган Нельсон Манделла қоидаларида “Маҳкумни жамиятга қайтариш, зарур бўлса маҳкумнинг хусусиятларини инобатга олган ҳолда озод қилиб, уларга синов муддатини белгилаб, уларга самарали ижтимоий ёрдам кўрсатадиган, маҳкумларни жамиятда ўз ўрнини топишга ёрдам берадиган марказлаштирилган ва мувофиқлаштирилган ташкилот мавжуд бўлиши зарурлиги”[6] қайд этилган.

Хулоса қилиб айтганда, бугунги Жазони ижро этиш муассасаларини халқчил профессионал тузилмага айлантириш, маҳкумларни жазони ўтаб бўлгандан сўнг ҳаётларини тўғри ҳалол йўл билан давом эттириш, жазони ўтаб чиқсан шахслар томонидан жиноят содир этилишини олдини олиш мақсадлари кўзда тутилган.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 05.03.2020 й. 128-сон «Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ жазоларни ижро этиш муассасаларининг фаолияти самарадорлигини таъминлаш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги Қарори | BUXGALTER.UZ

2. А.А. Шодиев, З.Қ. Жаббаров Жазони ижро этиш тизимида манзил-колонияларининг қисқартирилиши, инсонпарварлик комиссияларини тузиш зарурати ва аҳамиятииив Ахборотнома 2021 2-сон.pdf

3. ПФ-60-сон 28.01.2022. 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида (lex.uz)

4. 08.12.1992. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (lex.uz)

5. 2495-сон 29.07.2013. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги озодликдан маҳрум қилиш туридаги жазони ижро этиш муассасаларининг ички тартиб қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида (lex.uz)

6. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг «Маҳбуслар билан муомала қилиш бўйича минимал стандарт қоидалари». www.penalreform.org/keep-informed

ПРОБАЦИЯ ХИЗМАТИ НАЗОРАТИДАГИ ОСТИДАГИ ШАХСЛАРНИ
ЖИНОЯТЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ПРОФИЛАКТИК ТАДБИРЛАРНИ ЎРНИ

Кушбоқов Шохруҳ Ҳасан ўғли
ИИВ Академияси ўқитувчisi
Норматов Дониёр
ИИВ Академияси курсанти
Тел. +99897-765-62-32

Аннотация. Ушбу мақолада Пробация хизмати назоратидаги шахсларни жиноятларини олдини олиш, уларни меҳнатга жалб қилиш орқали жиноятларни жиловлаш ҳақида амалий ютуқлар ва камчиликлар таҳлил қилиниб кўриб чиқилган.

Таянч тушунчалар: Пробация хизмати; умумий, махсус, якка ва виктимологик профилактика

Шундай касблар борки юрт тинчлиги йўлида ўз осойишталигидан кечган инсонлар ишлайди, булардан бири ички ишлар органлари ходимларидир. Ички ишлар органларининг асосий вазифалари фуқароларнинг хукуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини, жисмоний ва юридик шахсларнинг мулкини, конституциявий тузумни ҳимоя қилишдан, қонун устуворлигини, шахс, жамият ва давлатнинг хавфсизлигини таъминлашдан, шунингдек хукуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикасидан иборат[1].

Ушбу орган таркибида бўлган Пробация хизмати ходимлари ҳам жиноятларни профилактика қилишда ўз ўринга эга бўлиб келмоқда. М.Исмоиловнинг фикрича, Пробация хизмати – суд ҳукми ёки ажрими билан озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларга ҳукм қилинган шахслар томонидан жазо ижро этилишини таъминлайди[2].

Фикримизча, Пробация хизмати нафақат суд ҳукми ёки ажрими билан озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларга ҳукм қилинган шахслар томонидан жазо ижро этилишини балки, назорат остидаги шахсларнинг хукуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш ҳамда уларнинг жиноятларини олдини олишни ёрдамга муҳтож вақтида психологияк ёрдам кўрсатиши мумкин.

Пробация хизмати назорати остидаги шахсларга ижтимоий-хукуқий ва психологик ёрдам кўрсатиш бўйича вазирликлар ҳамда идораларнинг ўзаро ҳамкорликдаги вазифалари ва уларни бажарилиш ҳолатини таҳлил қилиш орқали, пробация хизмати самарадорлигини ошириш, жумладан инсон хукуқларининг таъминланиши борасида таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиши жараёнлари амалга оширилмоқда.

Шунингдек, Пробация хизмати ходимларининг жиноятларни олдини олишда ўз ўрни ва уларнинг назоратида бўлган контингент яъни озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларни тайинланган шахслар, шартли ҳукм қилинган ва жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилинган шахсларнинг хулқ-атвори устидан, жазони ижро этиш муассасаларидан жазони ўтаб чиқсан вояга етмаганлар учун билан истиқболли ишларни амалга ошириб келмоқда.

Шунингдек, ушбу шахсларнинг жиноятларини олдини олишда қуйидаги профилактик тадбирларни амалга оширади:

биринчидан, хар бир назорат остидаги шахслар учун профилактик сухбат ўтказилади. профилактик сухбат - шахсни жамиятда қабул қилинган хулқ-атвор нормалари ва қоидаларига риоя этишга ишонтиришдан, ғайриижтимоий хулқ-атворнинг ижтимоий ва хукуқий оқибатларини ҳамда хукуқбузарлик содир этганлик учун қонунда белгиланган жавобгарликни тушунтиришдан иборат бўлади[3].

иккинчидан, назорат остидаги шахслар ўзинг юриш-туришида муаммолар бўлса ушбу соҳа таркибидаги мутахассис-психологлар томонидан маълум бир ҳақ эвазисиз психологик ёрдам кўрсатилади.

учинчидан, жиноят қилишга мойиллиги бор назорат остидаги шахслар рўйхати тузилади ва улар билан умумий, махсус, якка ва виктимологик профилактикалар амалга оширилади;

тўртинчидан, Пробация назорати остидаги шахсларни меҳнатга жалб қилиш орқали жиноятларни олдини олиш чоралари кўрилади. Юртбошимиз таъкидлаганидек: “Жиноятнинг асл сабаби – ишисизлик. Ҳаммамизнинг асосий вазифамиз бу муаммога

қарши курашии бўлиши керак”[4] - деб бежизга таъкидламаганлар. Фикримизча, Юртбошимизнинг гаплари тўғри чунки ишсиз одам бекорчи бўлади бекорчи одамда пул бўлмайди. Пул бўлмагандан сўнг эҳтиёж келиб чиқади, эҳтиёжни қондириш учун жиноятга кўйлурлади.

Назорат остидаги шахсни иш билан таъминлаш мақсадида назоратдагилар, айниқса, хотин-кизлар ва ёшларнинг бандлигини таъминлаш, муайян касб хунарга эга бўлган ёшларни мутахассисликлари бўйича ишга жойлаштириш мақсадида, Бандликка кўмаклашиш марказлари билан ҳамкорликда “Ишга марҳамат” тадбирлари ташкил этилиб, назоратидагиларнинг ўз мутахассисликлари бўйича ишга жойлашишларига кўмаклашилмоқда.

Ҳамкорликда олиб борилган тизимли ишлар натижасида 2020 йилнинг ҳозирги кунига қадар назорат остидаги шахсларни ижтимоий мослаштириш бўйича 521 маротаба

“Ишга марҳамат” тадбирлари ташкил этилиб, назоратдаги шахсларнинг 4.561 нафарига ишга йўлланмалар берилган бўлса, 4.009 нафари ишга жойлаштирилди.

Муайян касбга эга бўлмаган 2.196 нафар назорат остидагилар касб-хунарга ўқитилиб, 5.455 нафарига соғлигини тиклаш, 5.254 нафарига шартномалар тузиш, 129 нафарига уйжой билан таъминлаш, 106 нафарига ўқишга кириши, 8.504 нафарига моддий ёрдам олиш, 1.756 нафарига майший масалада, 411 нафарига истеъмол кредитлар олиш ва 6.229 нафарига бошқа масалалар бўйича хукукий ва амалий ёрдамлар кўрсатилди[5].

Ушбу ишларни амалга ошириш чоғида қуйидаги муаммоларга дуч келинмоқда улар қўйидагилар:

1. Назорат остидаги шахслар билан сухбат ўтказиш учун соҳа таркибидаги мутахассис-психологлар етишмаслиги. Бу муаммони ҳал этиш учун ИИВ Академиясида Пробация йўналини очиш ва юрист-психолог мутахассисларини етиштириш.

2. Назорат остидаги шахсларни иш билан таъминлашда амалиётдаги муаммо бу Пробация ходими назоратидаги шахс ўз яшаш туманидан эмас балки бошқа тумандан ишга жойлашиши. Бу ҳолатда Пробация ходими ўз назорати остидаги шахсларни назоратини амалга оширишда муаммоларга дуч келади. Шунинг учун ушбу муаммони бартараф қилиш мақсадида Суд амалиётида жазони ижросини белгилаш билан бирга иш жойини ҳам белгилаб ўтилса мақсадга мувофиқ бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси ИИО тўғрисидаги қонунига шарх (znanio.ru).
2. Пробация хизмати иш бошлади унинг вазифалари нималардан иборат - Zamin.uz.
3. ЎРҚ-371-сон 14.05.2014. Ҳукуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида (lex.uz)
4. Жаҳонгир Ортиқхўжаев: «Айримлар 1,5 млн ойлик бераман, деса «кам» дейди, лекин 6 ойлаб уйда ўтиради» (kun.uz).
5. Пробация хизмати ва унинг жойлардаги бўлинмалари томонидан амалга оширилаётган ишлар (iiv.uz).

МАЖБУРИЙ ЖАМОАТ ИШЛАРИНИ ҚЎЛЛАШДА ИЛГОР ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА ТАХЛИЛИ

Кушбоқов Шохруҳ Ҳасан ўғли
ИИВ Академияси ўқитувчisi
Убайдуллаев Жасурбек Мансур ўғли
ИИВ Академияси курсанти
Тел. +99890-133-67-31

Аннотация. Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасида мажбурий жамоат ишларини қўллаш, хорижий тажриба ундаги амалий ютуқлар ва камчиликлар қонунчиликдаги тарифлар асосида тахлил қилиниб, кўриб чиқилган.

Таянч тушунчалар: Ички ишлар вазирлиги; Пробация хизмати; Жон Августус; Пробация назоратидаги шахс.

Юртимизда мажбурий жамоат ишлари янги жазо тури бўлиб амалиётда энг кам қўлланиладиган жазо ҳисобланади. Мажбурий жамоат ишлари жазоси – маҳкумни ҳақ тўланмайдиган фойдали жамоат ишларини бажаришга мажбурий тарзда жалб қилишдан иборат бўлиб, маҳкум ишлаётган ёки ўқиётган бўлса, мажбурий жамоат ишлари ишдан ёки ўқишдан бўш вақтда ўталади[1].

Маълумки ҳар бир мамлакат ўзининг қонунчилигини такомиллаштириб борар экан, бунда хорижий мамлакатларнинг қонунчилигини, уларининг тартиб-қоидаларини, ҳалқаро ҳукуқ стандартларини, қўллаш тамойилларини ўрганиб чиқади ва улардан маълум миқдорда андоза олади. Шундай экан давлатимиз ҳам, ўз жиноий-хукукий қонунчилигини такомиллаштириб борар экан, айниқса жиноий жазолар билан боғлиқ соҳада хорижий давлатларнинг қонунчилигидаги жазолар, уларнинг самарадорлиги, бизнинг қонунчилигимизга қўллашда ушбу жазоларнинг жиноий-хукукий табиати мос келиши инобатга олинади.

Демак, хорижий мамлакатларнинг тажрибасини ўрганараб эканмиз, Россия Федерациясининг жиноий қонунчилигини эътибор қаратсан. Хўш Россия Федерациясининг жиноий жазолар тизимида биз таҳлил қилаётган Мажбурий жамоат ишлари тариқасидаги жазо ёки ушбу жазога нисбат берадиган давлат мажбурлов чораси мавжудлигига эътибор қаратсан.

Биринчи марта жамоат ишлари шаклидаги жиноий жазо Россия Федерациясининг 1996 йилдаги Жиноят кодексининг 49-моддасида “Мажбурий иш” шаклидаги жазо тури келтирилган бўлиб, ушбу жазонинг таърифи қуйидагicha:

Мажбурий меҳнат маҳкум томонидан асосий ишдан ёки ўқишдан бўш вақтларида бепул ижтимоий фойдали ишларни бажаришдан иборат. Мажбурий иш тури ва уларга хизмат кўрсатадиган бинолар маҳаллий ҳокимият органлари томонидан жиноят-ижроия инспекциялари билан келишилган ҳолда белгиланади[2].

Мажбурий ишлар олтмишдан тўрт юз саксон соатгача ташкил етилади ва кунига тўрт соатдан кўп бўлмаган муддатда хизмат кўрсатилади.

аёлларга, уч ёшга тўлмаган болалари бўлган аёлларга, чақирув бўйича ҳарбий хизматни ўтаётган ҳарбий хизматчиларга, шунингдек, ҳарбий хизматда шартнома асосида ҳарбий хизматни ўтаётган ҳарбий хизматчиларга юклатилмайди. Оддий ва кичик офицерларнинг лавозимлари, агар улар суд ҳукми чиқарилаётганда белгиланган муддатли ҳарбий хизмат муддатини ўтамаган бўлса.

Шунингдек, ушбу турдаги жазо Украинаning Жиноят кодекси 56-моддасида ўз ўрнини топган бўлиб, Жамоат ишлари нормада жазоси қуйидагicha:

Жамоат ишлари маҳкумларнинг ишдан ёки ўқишдан бўш вақтларида бепул ижтимоий фойдали ишларни бажаришдан иборат бўлиб, унинг тури маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан белгиланади[3].

Жамоат ишлари олтмишдан икки юз қирқ соатгача ташкил етилади ва кунига тўрт соатдан кўп бўлмаган муддатда хизмат кўрсатилади.

Жамоат ишлари биринчи ёки иккинчи гурух ногиронлиги деб тан олинган шахсларга, ҳомиладор аёлларга, пенсия ёшига етган шахсларга, шунингдек муддатли ҳарбий хизматга тайинланмайди.

Халқаро ҳукуқни ўрганишда давом этарканмиз, жанубий Европа давлатларининг

(Испания, Португалия ҳамда Италияда) ҳам жиноят қонунчилигига мазкур турдаги жамоат ишлари жазосини учратишимиз мумкин, ушбу жазонинг қўлланилиши мазкур давлатларда бир-бирига ўхшаш ҳисобланади. Масалан, Испания Жиноят кодексининг (ЖК) 33-моддаси, жиноий жазоларнинг ҳар хил турлари каторига кирган жамият манфаати учун ишлаш жазоси маҳкумнинг розилигисиз тайинланиши мумкин бўлмаган ҳамда жамият фойдаси учун ишлайдиган ушбу жазо уни ижтимоий фойдали фаолиятнинг маълум бир соҳасида ўз хизматларини бепул қўрсатишга мажбур қиласди. Ишнинг давомийлиги кунига саккиз соатдан ошмаслиги керак[4]. Иш шароитлари қўйидаги талабларга жавоб бериши керак:

Жамият ишлари ҳар доим маҳкумнинг илтимосига биноан буюрилади. Ушбу давлатларда бир фарқ бу жазонинг муддатларини ҳисоблашда. Улар соат (Португалияда), кунлар (Испанияда), ойлар (Италияда) билан ҳисобланади.

Франция давлатида мазкур турдаги жазо мавжуд бўлиб, у Франция Жиноят кодексида Жамият манфаати учун ишлаш деб номланади ва уни тайинлаш ҳамда жазони ўташ тартиби юқорида кўриб чиқсан Европа давлатларидан андоза олган холда белгиланган[5].

Мазкур кўриб чиқаётган жазо Марказий Осиё давлатларида, чунончи, Қозогистон Республикасида ҳам мавжуд бўлиб, ушбу жазо Қозогистон Республикаси Жиноят кодексининг Жамоат ишларига жалб қилиш деб номланган 43-моддаси[6]да ўз ўрнини топган. Ушбу жамоат ишлари маҳкумлар томонидан маълум бир малакани талаб қилмайдиган бепул ижтимоий фойдали меҳнатни бажаришдан иборат ва жамоат жойларида маҳаллий ижро этувчи органлар томонидан ташкил етилади.

Шунинг билан ҳалқаро хуқуқда жамоат ишларига жалб қилиш жазосининг қўллаш тамойиллари, уларнинг тайинлашда эътиборга олинадиган холатлар ҳамда ушбу жазони белгилаш ва ўташ тартибини **назарий ва амалий** кўриб чиқиб, қўйидаги таклифларни билдиришни жоиз деб топдик:

Ҳар чоракда маҳаллий ижро этувчи органларни қонун бузувчиларнинг меҳнатидан фойдаланадиган ташкилотлар рўйхатларини тузиш, маъмурий хуқуқбузарликлар учун мустақил жазо сифатида мажбурий жамоат ишларини жорий этиш, мажбурий жамоат ишларига жалб қилинган маҳкумларни жазосини ўтаб бўлганидан сўнг жазо ўтаган корхона, муассаса, ташкилотда иш билан таъминлаш, жамоат ишлари қўлланиладиган жиноятлар турларини кенгайтириш.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Олий суди мажбурий жамоат ишлари жиноий жазоси (миллий ва хорижий тажриба) from (sud.uz)
2. «Уголовный кодекс Российской Федерации» (УК РФ) от 13.06.1996 N 63-ФЗ (последняя редакция) \ КонсультантПлюс (consultant.ru)
3. Уголовный кодекс Украины от 5 апреля 2001 года № 2341-III (С изменениями и дополнениями по состоянию на 24.03.2022 Г.) (zakon.kz)
4. ispanii_uk.doc (live.com)
5. Уголовный кодекс Франции / Науч (yurist-online.org)
6. Қозогистон Республикасининг 12.07.2018 йилдаги 180-ви-сонли Қонуни таҳририда, [хттп://кодексй-кз.ком/ка/уголовнийж_кодекс/43.htm](http://кодексй-кз.ком/ка/уголовнийж_кодекс/43.htm)

O'QUVCHILARGA HUQUQ TARBIYASI BERISHDA TA'LIM (DARS) JARAYONIDA USULLARI

Samandarova Munojat Qahramon qizi

Urganch tumani 19- maktab huquq fani o'qituvchisi

Yuldasheva Hilola Xamid qizi

Urganch tumani 8- maktab huquq fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lif (dars) jarayonida o'quvchilarga huquq tarbiyasi berish usullari qobiliyatlarini o'stirish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: huquqiy Umumjahon deklaratsiyasi, ilm-fan, jamiyatni ,demokratlashtirish

O'zbekiston davlat mustaqilligiga erishgach, ijtimoiy-siyosiy hayotning barcha tarmoqlarini demokratlashtirish yo'liga o'tdi. Jahon tajribasidan ma'lumki, shaxsnинг asosiy huquq hamda erkinliklarini qat'iy himoya qilmasdan va amalda ta'minlamasdan turib, jamiyatni demokratlashtirish mumkin emas. Xalqimizning boy ma'naviy salohiyati, uning tasarrufida bo'lmish ulkan tabiiy boyliklar va texnikaviy imkoniyatlar, mustahkamlanib borayotgan xalqaro aloqalar demokratik rivojlanish hamda inson huquqlariga rioya etilishi uchun zarur shartsharoitlarni bosqichma-bosqich yaratish imkonini bermoqda.O'zbekiston Konstitutsiyasi inson huquq va erkinliklari borasida BMT ning 1948 yilda qabul qilingan « Inson huquqlari Umumjahon deklaratsiyasi» ifodasini topgan qoidalarni yaxlit mushtaraklikda mujassamlashtirib olgan. O'zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qat'iy nazar, qonun oldida tengdirlar. Ma'lumki har bir mavzuga ko'zda tutilgan ma'lumot mazmuni, ya'ni maqsadi belgilanadi.

Bu maqsadlar: a) Ta'limiylar maqsad; b) Tarbiyaviy maqsad; v) Rivojlantiruvchi maqsad. Mavzuni bayon qilish jarayonida shu maqsadlarni ro'yobga chiqarish zarur. Shu ma'noda huquq tarbiyasi berishni ham shu yo'nalishda olib borilsa, huquq tarbiyasi samaradorligi yaxshi bo'ladi. Boshlang'ich sinflarda har bir bola uchun barobar imkoniyatlar va sharoitlarni ta'minlanganligi tufayli insonni o'qitish va tarbiyalashning umumiyligi tizimida (uzluksiz ta'lif tizimida) muhim rol o'yaydi. Shu davrda bolaga singdiriladigan bilim va tarbiya tushunchalari inson shaxsini, dunyoqarashini shakllantirish, uni kamol toptirish darajasini belgilab beradi. Boshlang'ich sinfda o'zlashtirilgan huquqiy bilimlar bu sohadagi ko'nikma va malakalar hamda olingen tarbiya faqat yoshlarning maktabda yoki boshqa o'quv yurtida keyinchalik o'qitish va huquqiy tarbiyalashning asosini emas, balki yetuk insonning amaliy, ijtimoiy faoliyati sifatini, ahloqiy tomonlarini ham ko'rsatadi. Hozirgi ta'lif tizimida boshlang'ich maktab uzluksiz ta'lifning umumiyligi tizimida muhim qism, birinchi, dastlabki qadam hisoblanadi. Shuning uchun boshlang'ich sinflarda beriladigan huquqiy tarbiya juda mustahkam asosga qurilishi kerak bo'ladi. «Fundament mustahkam bo'lsa, bino shuncha pishiq, chidamli bo'ladi» qoidasi asosida ish yuritish kerak. 3-4 sinflarda “Konstitutsiya alifbosи” o'qitiladi. «O'zbekiston respublikasi mustaqillik davrida» mavzusi orqali quyidagicha huquqiy tarbiyani dastlabki tushunchalarini berish mumkin: Mustaqillik xalqimizning ozodlik, hurriyat, erkinlik shabadasidan to'yib-to'yib nafas olish, o'zining haqiqiy erkin, insoniy baxti va istiqbolini yaratish imkoniyatiga ega bo'lisdirdir. Eng muhim huquqlarimiz, erkinliklarimiz tiklandi. Erkin yashash, mehnat qilish, bilim olish, dam olish, o'z mehnatimizning rohatini ko'rish huquqiga ega bo'ldik. Yurtimizda milliy urf-odatlarimiz, an'analarimiz, tariximiz, buyuk olimlarimizning merosi tiklandi. Bularni hech qo'rqmay bajarish, o'rganish, to'ldirish va ko'paytirish huquqiga ega bo'ldik. «O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi» matni. Bunda quyidagilarni gapirib berish mumkin. «Qonun oldida barcha barobar», «Qonun barcha narsadan ustun». Bu gaplar asosida Konstitutsiya bu baxt qomusi ekanligini tushuntiramiz. Kishining kishi omonidan kamsitilishi, xo'rashi, zo'ravonlik qilishga barham beriladi. Qonun yo'li bilan barcha O'zbekiston fuqarolarini huquqlari teng qilib belgilandi. So'z erkinligi, matbuot erkinligi, bilim olish erkinligi, mehnat qilish, istalganda dam olish huquqlari qonun yo'li bilan himoyalananadigan bo'ldi. «Davlat fuqarosi» mavzusida juda muhim huquq tarbiyasini singdirish mumkin. Masalan: Mustaqil O'zbekiston fuqarosi bo'lish bilan faxrlanishi, eng muhim go'zal diyor bo'lgan, serquyosh O'zbekstonning fuqarosi degan nomni tasdiqlovchi fuqaro

pasportiga ega bo’lishdek sharafga tuyg’ulari o’quvchi ongiga yetkaziladi. O’quvchining o’z huquq va mas’uliyatlari tushuntirib beriladi. «Bizning huquqlarimiz va burchlarimiz, yashash huquqi» mavzusida ham olam-olam huquqqa oid tushunchalar berish mumkin. Bunda O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 13-moddasi izohlab beriladi: «O’zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi, ularga ko’ra inson, uning hayoti, erkinligi, sha’ni, qadr-qimmati va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi». Mavzular assosida: A) bilim olish huquqi; B) davolanish huquqi; V) yashash huquqi; G) dam olish huquqi haqida tarbiya beriladi. «Boshqalar huquqlarini hurmat qilish va tabiatni asrash huquqi» mavzusi Bu mavzuda huquq tarbiyasi axloq tarbiyasi bilan bog’langan holda beriladi. O’quvchilarga axloq-odob haqida tushuncha berilib, bu huquq tarbiya bilan bog’lanadi. O’z huquqini yaxshi bilgan o’quvchi jamiyatga, o’rtoqlariga, oilaga, mehnatga bo’lgan munosabatda o’zining yaxshi xulqi bilan ajralib turadi. Mehr-oqibat, sadoqat, samimiylilik, izzat-hurmat, andishalik, vafo-muhabbat, halollik, odamiylik, do’stlik singari yaxshi fazilatlar huquqni yaxshi tushunganlarda namoyon bo’lishini o’quvchilarga yetkazish kerak. Fuqarolar Konstitutsiya va qonunlarga rioxha etishga, boshqa shaxslarni huquqlari, erkinliklari, sha’ni va qadr-qimmatini hurmat qilishga majburdirlar. Bu mavzuda burch haqida ham tushuncha beriladi. Shuningdek, o’qituvchi, Konstitutsiyaning 50-moddasidagi “fuqarolar atrof - tabiiy muhitga ehtiyyotkorona munosabatda bo’lishga majburdirlar” so’zlarini izohlab berishlari kerak. 4-sinfda o’rganiladigan «Konstitutsiya alifbosi» o’quv kursida ham har bir mavzu orqali huquq tarbiyasi beriladi. «Bizning Vatan - O’zbekiston». O’quvchilarga bizning kindik qonimiz to’kilgan joy O’zbekiston ekanligi, u ona Vatan deb ham atalishi, onaga taqqoslash sabablari, ya’ni ona inson uchun eng yaqin, sevimli, mo’tabar zot ekanligini tushuntirib, Vatan ham shunday biz uchun azizligini izohlab beramiz. 1991- yil, 31-avgust kuni O’zbekiston respublikasi mustaqil deb e’lon qilindi. Mustaqillik eng birinchi navbatda huquqlarimizni tiklab berdi. Keyingi “Konstitutsiya – davlatimiz asosiy qonuni” mavzusida bizning barcha faoliyatimiz qonunlar yo’li bilan tartibga solinganligi, ayniqsa, huquqlarimiz, erkinliklarimiz hamda burchlarimiz nimalardan iborat ekani, uning me’yorlari, eng muhim davlat tomonidan himoya qilinishi o’quvchilar qalbiga yetkaziladi.

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 1-ҚИСМ

**Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фарруҳ Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев**

Эълон қилиш муддати: 31.05.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Tel: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000